

KONSTNÄREN

NR . 02 / 2015

75 KRONOR

Jag satt ett knappt år i ett konstnärligt råd som Myndigheten för Yrkehögskolan (MYH) kallat samman. Myndigheten är tillsynsmyndighet för de förberedande konstutbildningarna och ansvarar nu för en administrativ nyordning kring dessa ... s.5

Annica Karlsson Rixon möter mig i foajén till Konsthögskolan Valand i Göteborg, iklädd en t-shirt med Sankt Petersburg-tryck och släpandes på en dramatenväska packad med öl och böcker. Det har varit en dålig dag, hon har skrivkramp och ... s.13

Inom den ryska konsten har en anti-auktoritär tradition löpt som en röd tråd genom 1900-och 2000-talen. Denna har löpt parallellt med den officiella konsten och på tvärs mot den tradition som velat göra konsten till instrument för ... s.20

Efter att ha betalat det dyra inträdet går jag in i Múcsarnok, Budapests konsthall, och möts av en installation med ljuskonst. Motiven i laser ser ut som grottmålningar, ackompanjerat av en viskande röst som liknar ett schamanistiskt mässande ... s.23

Allt som behövs för konsten.

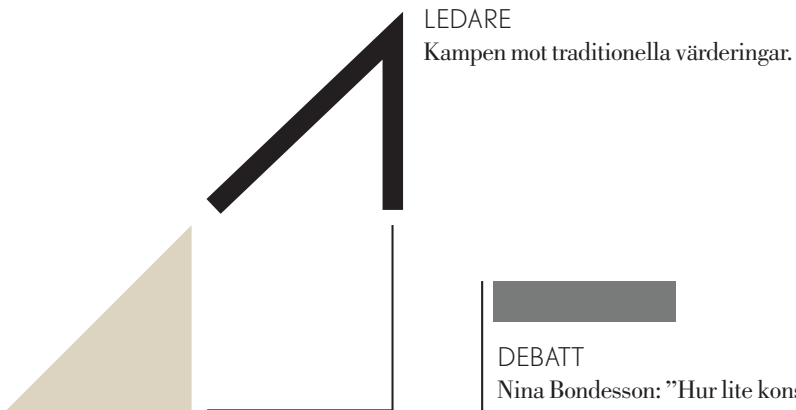
**boesner erbjuder 10% rabatt
för alla medlemmar i KRO/KIF**

Detta förutsätter att man i förhand anmäler sig hos kundservicen med telefonnummer 0304 666036 eller hos sverige@boesner.com

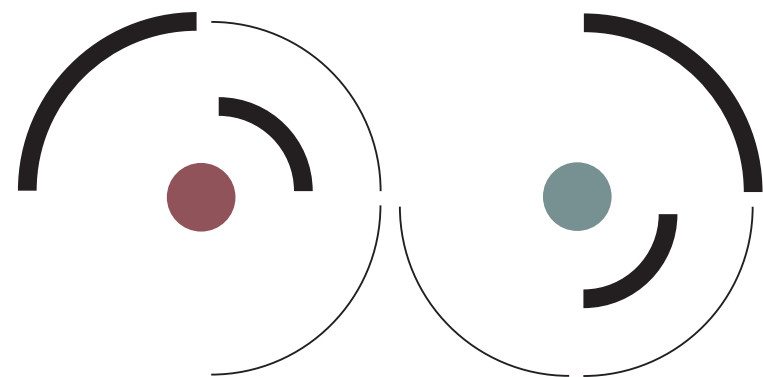
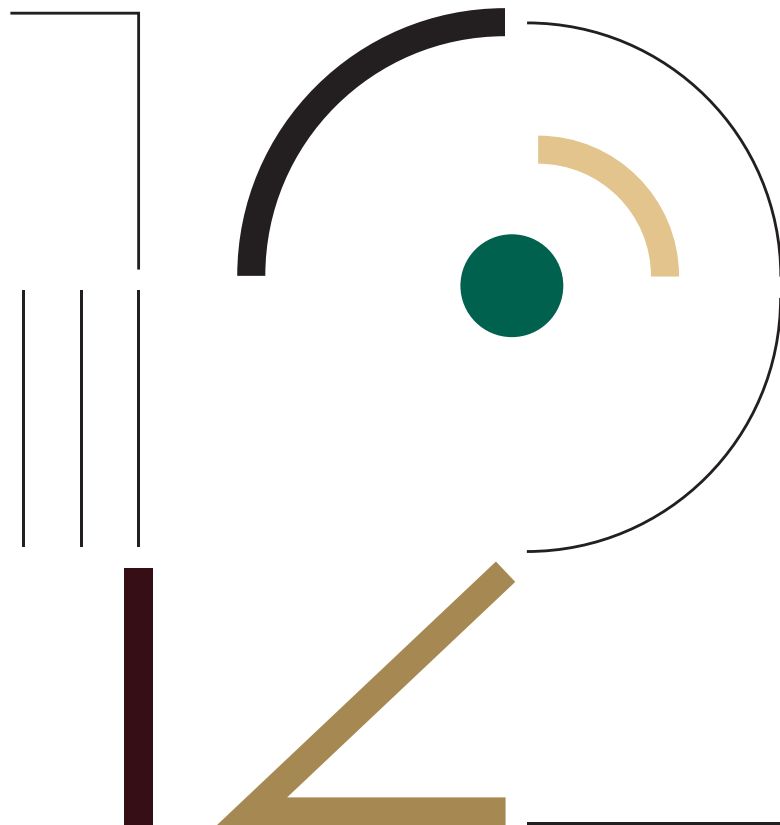
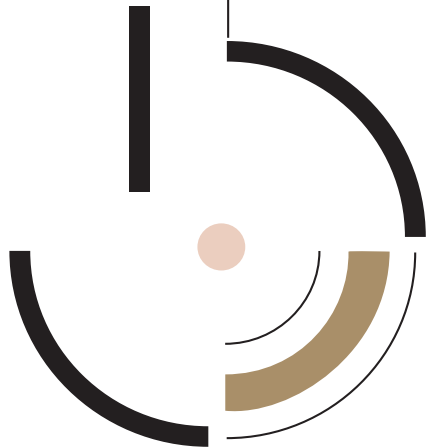
**Sveriges stora nätbutik
för konstnärsmaterial med
över 12 000 artiklar.**

NYHETER
Följerätten, konstinvesteringar och kulturens hotade vägga.

DEBATT
Nina Bondesson: "Hur lite konst tål Sverige?"

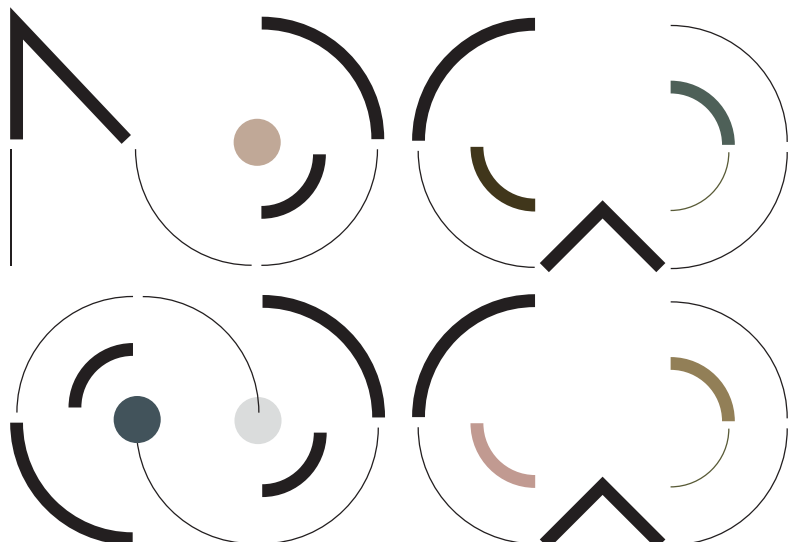

SKRATTANDETS KONST
Lena Jonson om den gamla ryska traditionen att skratta åt ledaren.

ANNICA KARLSSON RIXON
Om Ryssland, nallebjörnar och rödstrumpor.

MOTSTÅND I UNGERN
I Budapest reser sig den konstnärliga oppositionen.

MEDLEMSSIDOR KRO/KIF

MEDLEMSSIDOR BUS

KAMPEN MOT TRADITIONELLA VÄRDERINGAR

ANNICA VID HAVET

FOTO: TRINIDAD CARRILLO

KONSTNÄREN NUMMER TVÅ 2015

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE: ANDERS RYDELL

FORM OCH KONSTNÄRLIG LEDNING: NILLESVENSSON

NYHETSREDAKTÖR: JULIA PILEBY

REDAKTÖR: JOHAN LINDSKOG

MEDARBETARE I DETTA NUMMER: JULIA PILEBY, SANNA SAMUELSSON,

LENA JONSON, NANA HÅKANSSON, NINA BONDESSON, TRINIDAD

CARRILLO, PETER LARSSON, MARTIN ANDER

OMSLAG: ANNICA KARLSSON RIXON, FOTO: TRINIDAD CARRILLO

PRENUMERATION HELÅR 275 KR: RED@TIDNINGENKONSTNAREN.SE

ANNONSER: HANS FLYGARE, HANS@ANNONSHUSET.SE, 08-662 75 03

REDAKTIONEN:

KONSTNÄREN C/O ANDERSRYDELL

ERIK DAHLBERGSALLÉN 9, 111 52 STOCKHOLM

EMAIL:

RED@TIDNINGENKONSTNAREN.SE

KRO/KIF:

HORNSGATAN 103, 9 TR, 104 62 STOCKHOLM

KRO/KIFTEL:

08 54542080

KRO/KIFEMAIL:

KRO@KRO.SE, KIF@KIF.SE

TRYCK:

TRYDELLS TRYCKERI AB, UPPLAGA 9000 EX

KRO/KIF

Konstnärernas Riksorganisation
Sveriges Konsthantverkare &
Industriformgivare

TIDNINGEN KONSTNÄREN GES UT AV AB SVENSK KONSTNÄRSSERVICE

OCH PRODUCERAS AV EGG AB

I SENASTE SÄSONGEN av tv-serien *House of Cards* gör den ryska konstgruppen *Pussy Riot* en cameo. Under ett statsbesök i Washington mellan den illa maskerade ryska presidenten »Petrov« och seriens huvudkaraktär – president Frank Underwood – dök gruppen upp. Vid en middag i Vita Huset tömde de sina glas över bordet, höll ett tal om Petrovs förtryckande diktatur och tågade ut i protest.

Min gissning är att *Pussy Riots* gerillaperformance i Frälsningskatedralen 2011 kommer bli den enskilda kulturhändelse från 2000-talets början som vi i framtiden minns. Kanske är det också en händelse som kommer att betraktas i ljuset av den symboliska övergången till ett nytt kallt krig – tjugo år efter att Sovjetunionen föll. I sin bok *Mannen utan ansikte* ger den ryska journalisten Masha Gessen en skrämmande inblick i Putins värld. I Gessens porträtt är dagens Ryssland en direkt fortsättning av Sovjetunionen, där det var underrättelsetjänsten KGB som grep makten. En organisation vars världsbild Putin, som själv var agent, personifierar. Dagens konflikter med väst över Ukraina ska betraktas i ljuset av Putins politiska vision om att återbygga det imperium som föll sönder 1991 – en händelse han själv betraktade som en katastrof. Men där Sovjets illusion om jämlikhet och det klasslösa samhället ersatts av populism, nationalism och traditionella värderingar som politikens kärnbudskap.

I det här numret av *KONSTNÄREN* har vi riktat ljuset österut. I numrets intervju berättar Annica Karlsson Rixon om sitt projekt *State of Mind* där hon tillsammans med Anna Viola Hallberg skildrat queerkulturen i Sankt Petersburg – en utställning som också visats i Minsk och Kiev. En kultur som är utsatt för de »traditionella värderingar« som regimen återintroducerat genom sitt samarbete med rysk-ortodoxa kyrkan. Samma värderingar som *Pussy Riot* i en symbolisk mening attackerade när de gjorde hjärtat för denna rörelse, Frälsarkatedralen, till sin scen. Rysslandsforskaren Lena Jonson beskriver i en essä hur den anti-auktoritära traditionen inom den ryska konsten har djupa rötter. Den har överlevt och avtäckt lögner och maktmissbruk under både Tsardömet, Sovjetregimen och dagens totalitära putinism. I ljuset av de nya värdekonserveriva riktlinjer för kulturpolitiken som Putin undertecknade så sent som i december spår Jonson att denna konst kommer bli allt viktigare.

En liknande utveckling pågår även mitt i Europa. I sitt reportage om konstlivet i Ungern visar Sanna Samuelsson på samma sätt hur en nationalistisk och värdekonserverativ politik utmanar den fria samtidskonsten. I Ungern väljer många konstnärer idag att helt avstå från att ta del av kulturpolitiken, som blir alltmer politiskt styrd.

Det är lätt att bli förvånad över maktens rädsla för den fria konsten. Samtidigt måste dessa angrepp förstås genom konstens unika möjlighet att skapa metaforer, som inte ens de mäktigaste ledarna kan värja sig emot. Konsten är inte längre begränsad till sitt vita rum – genom internet och sociala medier når den »massan« – det som alla auktoritära ledare fruktar.

Konsten har möjlighet att vara politisk utan slagord, samhällskritisk utan att vara övertydlig. Den skapar metaforer som blottar tomheten och hyckleriet bakom den auktoritära regimens politik. Och den är framför allt så »farlig« därför att den uppmanar människor att tänka. Den övertalar inte, den uppmanar.

ANDERS RYDELL

NINA BONDESON:

HUR LITE KONST TÅL SVERIGE?

JAG SATT ETT Knappt år i ett konstnärligt råd som Myndigheten för Yrkehögskolan (MYH) kallat samman.

Myndigheten är tillsynsmyndighet för de förberedande konstutbildningarna och ansvarar nu för en administrativ nyordning kring dessa, sedan många år väl etablerade och betydelsefulla, utbildningar. Så betydelsefulla att man rätt tidigt i utredningen som skulle ligga till grund för denna förändring som nu är på gång, insåg att den högre konstutbildningen i Sverige faktiskt är helt beroende av dessa skolor.

De växte, tillsammans med liknande konstutbildningar vid folkhögskolor, fram i folkbildningens Sverige under 1900-talet. Den äldsta, Handarbetets Vänner, är faktiskt från 1874. De kom att utgöra en, från konsthögskolorna, fristående nivå på konstutbildning som är ovanlig i andra länder. Med en insiktsfull kultur- och utbildningspolitik hade den fristående nivån kunnat ge Sverige storartade möjligheter att utveckla en mycket bred bas av konstnärlig och kreativ erfarenhet från alla olika konstarter in i alla olika delar av samhället.

Det konstnärliga rådet sökte hjälp från konstnärligt och pedagogiskt håll för att sätta samman de kriterier som konstskolorna i framtiden har att beakta för att komma ifråga för statsbidrag.

Myndighetens uppdrag utgår från SFS 2013:871, Förordning om statligt stöd för konst- och kulturutbildningar och vissa andra utbildningar. Med förordningens övergripande syfte: att utbildningarnas viktigaste åtagande är att vara konsthögskoleförberedande, syns ingen insiktsfull konst- och utbildningspolitik till. Man beslutar helt enkelt att ingen utbildning, eller väg i livet, utanför den konstnärligt professioniserade, anses vara betjänt av konstnärlig utbildning. Det är en felsyn som, i mina ögon, styr in konstutbildningens stora potential i en återvändsgränd.

Man kan ha konsten som yrke, men den är inte ett yrke i sig självt. Förberedande konstutbildning borde komma fler till del än de som söker en yrkesväg i konsten. Den kan förbereda för så mycket mer än en konsthögskola!

Min personliga övertygelse i detta påverkade nu inte förordningen, så jag blev tvungen att lämna min plats

i rådet. Det hade varit intressantare att vara med och diskutera frågan på ett tidigare stadium. Nu blev konstnärlig erfarenhet mer efterfrågad som alibi för en redan beslutad ordning.

Den fristående utbildningsnivån kommer att finnas kvar, de förberedande skolorna håller mycket hög kvalitet. Om de, med förordningens felkonstruerade styrfunktion, inte styrs rätt in i väggen och kraschar för hårt, finns det ju alltid en väg framåt även i en återvändsgränd: att backa ut och lägga om kursen.

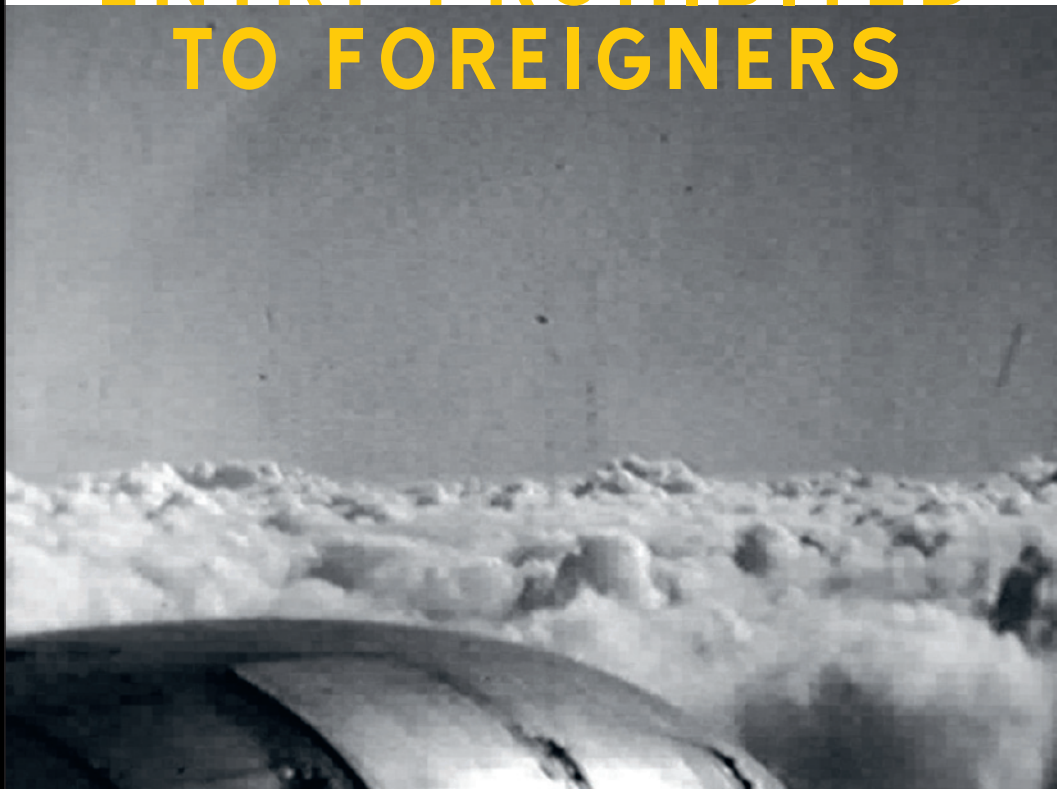
Det återstår att trots allt fortsätta diskutera denna konst- och utbildningspolitiska fråga: Hur länge ska detta missförstånd pågå? Att konsten sorteras ut ur grundskolan (Skapande Skola är bara en del av själva missförståndet) och anvisas en allt snävare professioniserad utbildningsväg med slutstation i »kultursektorn«, samtidigt som MYH pekar på breddad rekrytering som ett av de viktigaste kriterierna, utan att verka se något motsägelsefullt i upplägget. För att bredda rekryteringen till förberedande och högre konstutbildning krävs först en breddning av synen på konst; Man säger sig vilja se en förändring som ska spegla hur samhället ser ut: konstutbildningarna ska inte domineras av elever och studenter från den svenska, vita medelklassen. Men vad med konsten? Hur breddad är den skopiska regim som dominerar?¹⁾ Vems konst är det som syns och hörs och anses angelägen?

Jag tror att förändringen man nu genomför för de förberedande konstskolorna kommer att resultera i färre konstskolor. De som lever upp till MYH:s kriterier och får statsbidrag kommer att klara sig – de som inte anpassar sig kommer att få svårigheter. I den tävling om statsbidrag MYH nu utlyser kommer skolorna att tvingas ta strid med varandra för det krympande utrymmet. Och jag tror dessutom att det är precis vad den rådande politiken vill åstadkomma. Men jag hoppas att jag har fel.

NINA BONDESON

BILDKONSTNÄR

ENTRY PROHIBITED TO FOREIGNERS

The Truth About This Piece, 2010-2015. © Loulou Cherinet.

6 juni – 27 sep
2015

EFTER BODENSKOLAN

Simon Berg
Bengt Frank
Kerstin Hedström
Marianne Wikström
Lena Ylipää
Anita Ylipää
Eva Zettervall

FRÅN HÄSTSKOR TILL LARVFÖTTER

Fotografier av Bert Persson

HAVRE
MAGASINET

Said Adrus, Loulou Cherinet, Julien Cruzet, Love Enqvist
Tamrat Gezahegne, Ahmad Ghossein, Katia Kameli, Jackie Karuti
Mario Macilau, Emanuel Tegene, Breeze Yoko
Curator: Elise Atangana

Öppet: ons – sön 12 – 17 • www.havremagasinet.se

Bodens
kommun

NORRBOTTENS
LÄNS LANDSTING

Länskonsthall Boden

DET HÄR ÄR EN ANNONS FRÅN

konstnärernas

CENTRALKÖP

MEDVERKANDE: ANNA, VICTORIA & NISSE.

EN VANLIG DAG PÅ FISKARGATAN 1

BUTIKEN LIGGER ÖDE.

I FIKARUMMET:

HJÄLP!
Kom och handla
Vi är JÄTTEBRA!
PÅ RIKTIGT
P.S. VI FINNS PÅ INTERNET:
www.konstnarernas.se

KONSTNÄRERNAS CENTRALKÖP, FISKARGATAN 1, STOCKHOLM.

av: Sara Olafsson 2015

BILD: PETER LARSSON

FÖLJERÄTTEN FÖLJS INTE

DELAR AV DEN SVENSKA KONST-
HANDELN ÄR USEL PÅ ATT BETALA
FÖLJERÄTTSPENGAR. ORGANISATIONEN
BILDKONST UPPHOVSRÄTT I SVERIGE,
BUS, SÄTTER NU PRESS PÅ POLITIKERNA
OM SKÄRPSTA REGLER KRING ERSÄTTNING
VID FÖRSÄLJNING AV BILDKONST.

Följerätten är en rätt som innebär att upphovsmannen eller dess arvingar får en ersättning vid försäljning av ett konstverk. Rätten gäller under konstnärens livstid och sträcker sig sedan ytterligare 70 år efter konstnärens död. Rätten till följerätt har bara funnits sedan 1996 och har från början inte varit populär bland auktionsfirmor och konsthandlare. Enligt BUS berodde detta på att det fanns en rädsla för att följerätten skulle innebära att handeln med konstverk flyttades från Sverige, men någon sådan effekt har organisationen inte kunnat se.

Det har istället visat sig att svenska konsthandlare

är betydligt sämre på att betala ut följerättspengar i jämförelse med andra europeiska länder. Anledningen till detta tror Mats Lindberg, vd för BUS, är att ansvaret för att pengarna betalas ut ligger hos organisationen och inte hos handlaren.

–Man ska betala efter anmodan av den inkasserade föreningen. Om vi inte vet om att ett verk har sålts så behöver de inte betala ut. Det är vår uppgift att driva in pengarna, säger han.

BUS har genom åren upplevt att det varit stora problem med redovisningen från konsthandlarna. Det är svårt för organisationen att få in redovisning, något som man tror beror på att konsthandlarnas verksamhet inte bedrivs öppet, som det till exempel görs hos de stora auktionshusen. Enligt BUS förekommer det att konsthandlare inte redovisar sina försäljningar. BUS har gjort bedömningen att det finns runt 350 företag i Sverige som är skyldiga att betala följerättsersättning. Men av dessa 350 företag står de omkring tio största företagen för nästan all inbetald ersättning.

–Vi vill att alla ska vara tvungna att rapportera sina försäljningar till BUS, säger Mats Lindberg.

Det här är en syn som delas av Sveriges Konst- och Antikhandlareförening (SKAF).

–Från vår sida är det bra att det sker en skärpning, att du som handlare eller gallerist måste redovisa vare sig du har sålt eller inte, säger Erik Edelstam, ordförande SKAF.

Enligt Erik Edelstam handlar kritiken från handlarnas håll om att samlingsorganisationen inte är en myndighet, och att organisationen själv bestämt reglerna.

–Det är en organisation som ensidigt dragit upp riktlinjer för vad som ska gälla.

Men Mats Lindberg menar att det inte stämmer.

–Föreningen har inte visat något intresse av dialog med oss. Vi har försökt men mötts av totalt ointresse.

Anledningen till den offentliga statliga utredningen (SOU 2014:36) om reglerna kring följerätten är att lagen visat sig ha stora brister när det gäller att kräva ersättning. Enligt utredningen som gjorts kommer utredarna fram till att reglerna bör skärpas. I stort sett är alla inblandade parter överens, utom när det gäller en sak: nämligen minimibeloppet för utbetalning av följerätt.

I den nya utredningen föreslås att minimibeloppet höjs från 2200 kronor till 4400 kronor, alltså en höjning med 100 procent.

–Den skärpta redovisningen stöds från alla i branschen. Sedan är det splittrat kring minimibeloppet. En kraftig majoritet är mot att höja minimibeloppet. Det innebär ju att man försämrar för konstnärerna, säger Mats Lindberg.

Anledningen till att man föreslår att höja minimibeloppet tror Mats Lindberg handlar om att skapa balans.

–Man skapar en slags enighet - man ger oss en skärpt kontroll och ger handeln ett höjt minimibelopp. Då blir det en balans. Det höjda minimibeloppet är något man har drivit från de stora auktionshusen.

Enligt Mats Lindberg skulle det höjda minimibeloppet leda till att hela konstnärgruppen skulle tappa runt en miljon kronor. En grupp som skulle drabbas extra hårt är till exempel konstnärer som ägnar sig åt grafik, eftersom grafiska blad ofta säljs till lägre priser.

–En del tappar ju ganska mycket. Om man säljer verk i den här prisgruppen blir det en inkomst på några tusenlappar man tappar, säger han.

Utredningen är färdig och remissbehandlad och nu redo för proposition. På BUS vill man pressa på politikerna att agera så att reglerna kring redovisning av försäljning blir skärpta.

–Den skärpta redovisningen stöds av alla i branschen. Jag tror att vi kan komma ganska långt med det här.

JULIA PILEBY

BILD: PETER LARSSON

STATEN MÅSTE INVESTERA I SAMTIDSKONSTEN

RAPPORTEN *DEN SAMTIDA KONSTEN OCH DEN OVILLIGA STATEN* VISAR ATT KONSTNÄRERNAS ARBETE VÄRDERAS LÅGT OCH ATT YRKESGRUPPEN, TILL FÖLJD AV DET, LÄGGER ALLT MINDRE TID PÅ SITT ARBETE.

I SLUTET AV MAJ överlämnades rapporten till kulturdepartementet inför arbetet med den nationella handlingsplanen på området. Enligt rapporten återspeglas

inte det breda intresset för konsten i konstnärernas sociala och ekonomiska villkor. Investeringar i konsthallar görs och antalet besök på utställningar är högt. Ändå visar det sig att konstnärerna på bild- och formområdet har allt sämre inkomster och de tvingas lägga mindre tid på det konstnärliga arbetet. Staten får kritik för att investeringarna i konsten sjunker och att staten inte ens lyckas följa MU-avtalet, ett avtal som staten ligger bakom.

Så, var kommer den här oviljan att backa upp konstnärernas yrkesutövande ifrån?

– Man kan nog hitta lika många skäl som det funnits kulturministrar, säger Katarina Jönsson Norling, riksförande Konstnärernas Riksorganisation.

En av anledningarna tror Katarina Jönsson Norling är att den senaste kulturutredningen förbigick frågorna om konstnärernas ekonomi.

KATRINEHOLMS
KONSTHALL

Decembersalong

5 december–10 januari

Jurybedömd konstsalong för
konstnärer bosatta eller
verksamma i Västmanland,
Östergötland, Örebro och
Södermanlands län.

Ansökningen är öppen
1 SEPTEMBER–18 OKTOBER

www.katrineholm.se/decembersalong2015
www.facebook.com/katrineholmskonsthall

Katrineholms kommun
KULTUR- OCH TURISMFÖRVALTNINGEN

KONSTNÄRSSTIPENDIER

**Gun och Åke G Selins stiftelse
utdelar stipendier till verksamma
eller pensionerade konstnärer
(målare) samt författare verksamma
i f.d. Älvsborgs län. Minimiålder
för sökande är 21 år och sista
ansökningsdatum är 15 september.**

**För ytterligare information och
ansökningsblanketter v.g. kontakta:**

**Christina Backman
Backman Consulting AB,
Erik Dahlbergsgatan 11 B,
41126 Göteborg
christina@backmanconsult.se**

–Nu, sex år senare, kan vi börja urskilja resultatet av bristen på förståelse för våra villkor och ett strukturellt arbete för att lösa problemen.

Hon tror också att det handlar om politisk ovilja och okunnighet.

–Men nu har vi hjälpt den nuvarande rödgröna regeringen med att plocka fram siffrorna genom den här granskningen, så nu vore det en ren underlåtenhet om vi inte får se lite smart politisk ingenjörskonst.

Per Bill (M), kulturutskottets ordförande, tror att det beror på att det allmänna ekonomiska läget de senaste åren varit turbulent.

–Konstnärer har påverkats av en tuff ekonomisk verklighet. Det är därför viktigt att lyfta in bild- och formkonstens betydelse för samhället i stort när ekonomin så småningom återhämtar sig och det finns ökade ekonomiska resurser.

Siffrorna i rapporten visar att kulturavets finansiering har stärkts med 230 procent mellan 1980 och 2005, medan budgeten för de samtida konstverken bara har stärkts med 44 procent. När det kommer till både statens och regionernas satsningar på kulturutgifter har de ökat mellan 2010 och 2013, men satsningarna på just bild- och formkonsten och kulturskaparens villkor har sjunkit.

–Inom de andra kulturområdena finns ju i större utsträckning institutioner, där kulturskapare är anställda. Det innebär att cheferna för dessa har skådisarna och musikerna nära inpå sig. Konsthallar och konstmuseer har ju mer tillfälliga kontakter med konstnärer, så förståelsen och viljan att ta ansvar för konstnärernas villkor kommer inte lika naturligt, tror Katarina Jönsson Norling.

Per Bill menar att konstnärernas ekonomiska situation

påverkas av bland annat andra människors privatekonomi och samhällets förmåga att inkludera kulturen inom alla områden.

–Diskussionen kring bild och konstnärers villkor får inte bara begränsas till att handla om direkt och indirekt skattefinansierat stöd till konstnärer. Det är i detta sammanhang viktigt att exempelvis satsa på kreativa näringar, skapande skolor, den fysiska miljön på skolor, i bostadsområden, på äldreboenden och sjukhus.

Rapporten tar också upp statliga och regionala museers bristande tillämpning av MU-avtalet när det kommer till att ersätta konstnärer vid utställningar. Katarina Jönsson Norling menar att det är upp till kulturministern, Alice Bah Kuhnke (MP), att se till att museer faktiskt följer avtalet.

–Hon behöver bara kräva av de museer som erhåller statliga medel att – utöver den upphovsrättsliga utställningsersättningen – ersätta varje arbetad timme som en konstnär investerar i att producera en utställning. Hon får tillföra och öronmärka pengar under några år och se till att KRO/KIF kan stötta upp konstnärerna med förhandlingsstöd. Under tiden förhandlar regeringen och vi om MU-avtalet så det blir tydligt att all arbetstid ska ersättas.

Enligt Per Bill är erfarenheterna av MU-avtalet positiva.

–Det är självklart att de beslut som regeringen fattat även inom detta område skall följas och att de goda erfarenheter som finns av avtalet bör kommuniceras ut till kommuner och landsting för att stimulera även dessa att teckna avtal.

Men Katarina Jönsson Norling kräver hårdare tag.

–Regeringen och vi ska förhandla om MU-avtalet

så det blir tydligt att all arbetstid ska ersättas. När nya ramavtalet är på plats blir det inga statliga medel om man inte betalar konstnären MU-avtalsmässigt för både upphovsrätt och arbetad tid.

I rapporten framgår också att samtidigt som konstnärernas ekonomiska och sociala situation försämrats har antalet utexaminerade konstnärer från konsthögskolorna ökat med 170 procent de senaste fem åren. Det är en ekvation som enligt KRO/KIF inte går ihop.

–Sverige behöver fler konstnärer men också bättre möjligheter för konstnärerna att vara yrkesverksamma. Varför ska staten utexaminera fler och fler konstnärer om man samtidigt försämrar deras förutsättningar att verka som konstnärer. Logiken är märklig, samhället borde satsa på att ta tillvara de unga nyutbildades kunskaper, säger Sanna Svedestedt, ny ordförande för Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare.

Per Bill tror inte på att reglera antalet utbildningsplatser.

–Den högre utbildningen bör, för att fungera optimalt, vara fri. Det finns goda skäl för att tro att många av framtidens jobb kommer att skapas i samarbete mellan olika näringar och konstformer. Konsten och konstnärer har mycket att tillföra inom alla samhällsområden. Att det finns ett stort intresse bland unga människor att läsa konst på universitetsnivå är i första hand en stor framtida möjlighet snarare än ett problem, säger han.

–Det finns ett stort intresse för konst och konstnärligt arbete. Många vill bli konstnärer. Kanske beror det på att unga människor ställer större krav på ett meningsfullt och utvecklande arbete och liv, säger Sanna Svedestedt.

JULIA PILEBY

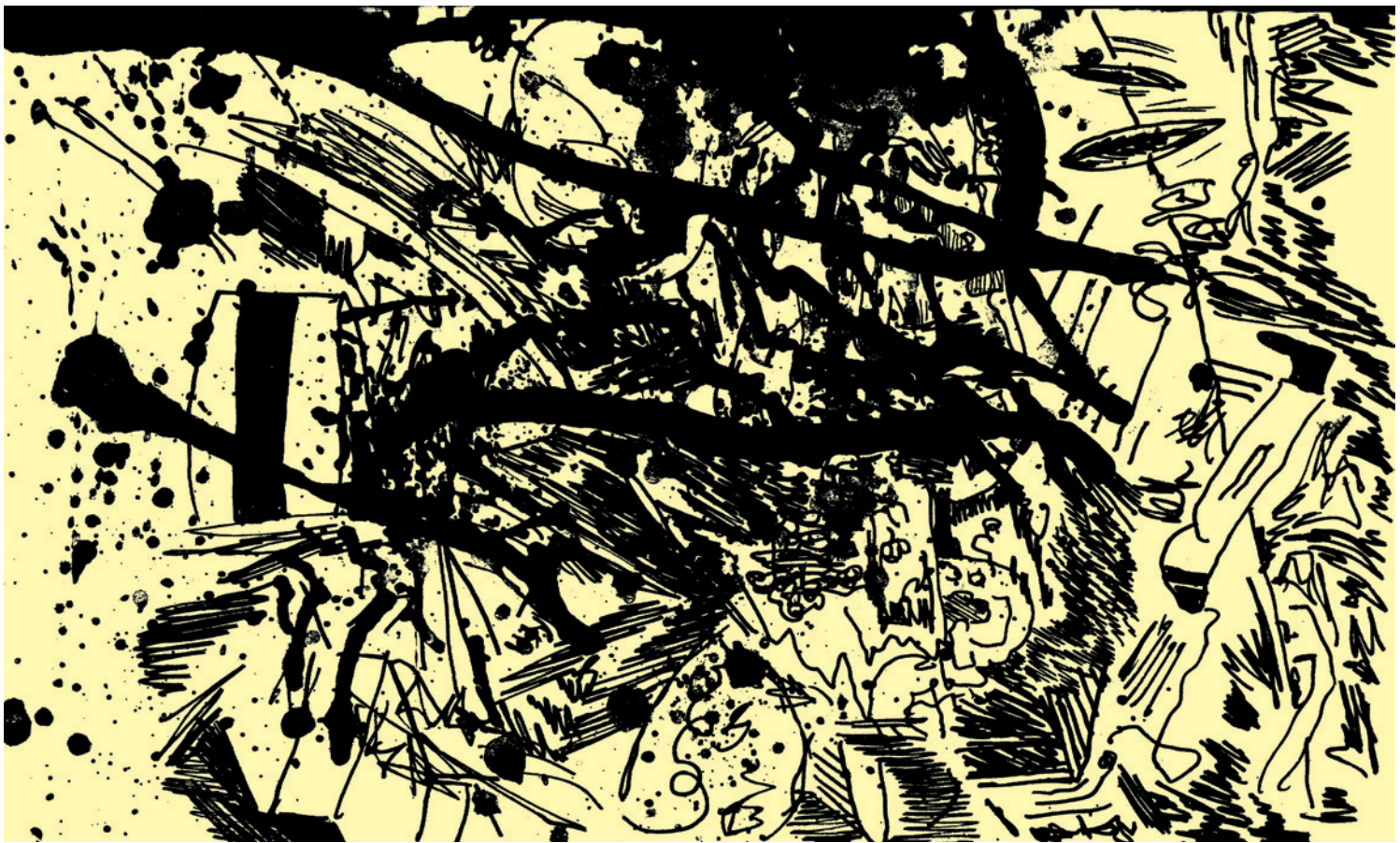

BILD: PETER LARSSON

IS HAR KULTUR- ARVET SOM MÅL

TERRORGRUPPEN IS PLUNDRAR

BANKER, HANDLAR MED OLJA, TAR UPP

SKATTER OCH DRAR IN PENGAR PÅ

KIDNAPPNINGAR – VERKSAMHETER SOM

GJORT TERRORGRUPPEN RIK. EN VIKTIG

INKOMSTKÄLLA STÅR KONSTEN FÖR.

En stor del i IS:s finansiering består av konst. Utöver att monument har förstörts och väckt vrede runt om i världen används också en del konst för att dra in pengar till verksamheten. Enligt The Times säljer IS plundrade antikviteter värda miljoner pund till samlare i västvärlden. Fenomenet jämförs med »blood diamond«-industrin i Afrika, i vilken ädelstenar finansierade krig. Även jämförelser med konstplundringen under andra världskriget har gjorts. IS plundrar både Irak och Syrien på arkeologiska skatter och antika konstföremål för att sälja dem vidare till samlare i västvärlden. Det ska röra sig om allt från plundrade bysantinska guld- och silvermynt till romersk keramik.

När IS intog staden Mosul i Irak attackerades stadens museum och propagandafilmer släpptes på hur antika skulpturer brutalt slogs i spillror med hjälp av släggor. Enligt The Art Newspaper hade ett

museum i den irakiska staden Hatra 26 antika skulpturer som förstördes. Bland annat förstördes statyer av kungar och en staty av Venus, den enda antika statyn av en naken kvinna i Irak. Staden Hatra finns med på Unescos världsarvslista och förlusten av skulpturerna är speciellt katastrofal eftersom området är relativt utforskat. Händelsen har fått museum i både Europa och USA att reagera och offentligt fördöma aktionerna. Sedan det inträffade har ingen personal fått beträda de plundrade och attackerade museerna.

Även i Sverige vill man att större fokus ska läggas på att uppmärksamma förstörelsen av kulturarv. Mats Djurberg, generalsekreterare på Unesco i Sverige, tycker att debatten hamnar fel när man ställer de plundrade och förstörda konstföremålen mot att människor flyr för sina liv. Han menar att föremålen är intimt förknippade med människors historia.

– För Unesco handlar det om mjuka värden. Kulturföremål och kulturarv har en enormt viktig roll för kunskap, som en kunskapsplattform. Man reducerar det till att handla om ting. Men vi ser en tydlig trend, och det är att kulturarv har blivit direkta politiska mål. Att förstöra kulturarv är ett effektivt sätt i krigsföring att skada många människor på samma gång.

Sedan propagandafilmer på förstörelsen av museiföremål spreds på nätet har Unesco samman kallat till möte kring den FN-resolution som fördömer angrepp på kulturarvet. Bland annat har man bjudit in den internationella tullunionen och Icorn till möte.

– Unesco har också dragit igång en kampanj i sociala medier under hashtagen »unite4heritage«. Unesco försöker få kulturpersonligheter och andra människor att stödja aktionen. Det handlar om att uppmärksamma människors historia.

Mats Djurberg tycker att det är viktigt att förstörelsen och plundringen av kulturarv uppmärksammas mer i Sverige också. Eftersom IS nu riktar in sig på västvärldens konstmarknad finns det all anledning att vara uppmärksam.

– Det behövs mer resurser för det arbetet. Risken

att föremål dyker upp här finns och vi måste vara beredda på att så kan ske. Vi får inte vara så naiva att vi tror att vi skulle vara förskonade. Det finns föremål som är osäljbara. Men det finns också privata samlare som köper och har för sin egen räkning.

Enligt Mats Djurberg finns det system som är välfungerande för att plundrade föremål inte ska kunna säljas, men han säger också att man aldrig kan vara säker.

– Det vore otroligt tragiskt om Sverige skulle vara en del av avsättningen för marknaden, eftersom det, åter igen, inte bara handlar om vackra och viktiga kulturföremål. Det är en nyckel i fredsbyggande. Kulturarv och världsarv har ju som yttersta syfte att bygga kunskap och fred. Det är en väldigt viktig funktion.

Mats Djurberg återkommer till effekterna av IS förstörelse och vilken skada det åsamkar, inte bara på tingen som sådana.

– Det IS gör nu är att de förstör alla kulturföremål som inte passar in i deras världsbild. De föremål som går att flytta på säljs till samlare. Jag har pratat med syrier som är oerhört deprimerade av förödelsen och den systematiska kulturella rensningen. Det är ju deras historia som attackerats. Förödelsen är häpnadsväckande.

En annan aspekt på förstörelsen är att det leder till att samlingar skingras.

– Det är väldigt svårt att få samlingar kompletta igen. Det som är viktigt nu är att ha en bra dokumentation. Man har talat om att göra kopior på museum på politiskt utsatta platser, men det är ju också förenat med stora kostnader. Det går också bara att göra med lättflyttade föremål.

JULIA PILEBY

<p>REKORDPRISER PÅ KONST</p> <p>NEW YORK Intresset för konstauktioner är stort och under våren har det sålts tavlor till rekordpriser. På Sotheby's vårauktion såldes tavlor för 368 miljoner dollar. Bland annat såldes van Goghs målning <i>Allén i Alyscamps</i> från 1888 för drygt en halv miljard kronor. Det är den högsta summa som en van Gogh-målning sålts för sedan 1998. Enligt Business Insider är den högsta summan någonsin för ett verk av konstnären 82,5 miljoner dollar för <i>Porträtt av doktor Gachet</i>, när den såldes 1990. Omräknat i dagens penningvärde skulle det motsvara 153 miljoner dollar. Under våren sålde auktionshuset Sotheby's även ett verk av Claude Monet. Det gick för 54 miljoner dollar.</p>	<p>– Museet är i fritt fall just nu, på två månader har det hänt mycket dåliga saker. Utställningar har ställts in, förtroendet är förlorat, och personal som är under isen. Jag är inte intresserad av att bara gå in och rädda någonting på kort sikt», säger Bengt-Olof Johansson till DN.</p>	<p>som köpt dem efter att Bacon färdigställt dem. Tavlorna förväntas säljas för omkring 15 miljoner pund per verk.</p>	<p>med lokal och regional förankring har bidragit med ökade besöksiffror.</p>
<p>SHOOT-KONSTNÄR DÖD</p> <p>USA Den amerikanska konstnären Chris Burden dog under våren. Han avled av cancer och blev 69 år gammal. Han föddes i Boston och började sin karriär som en kontroversiell performance-konstnär. I ett av hans mest omtalade verk från 1971, <i>Shoot</i>, låter han en kompis skjuta honom i armen med ett gevär. Med tiden blev han skulptör. Hans sista verk blev en skulptur av piloten Alberto Santos-Dumont.</p>	<p>SLUT PÅ LÅNGDRAGET KONSTBRÅK</p> <p>KIVIK Nu är det möjligtvis slut på den seglivade historien om Ulf Lundell och Kivik Art Centre. Sedan 2007 har ett bråk om bygglov för ett torn i närheten av Ulf Lundells bostad pågått. Lundell har motsatt sig tornet eftersom han anser att folk kan klättra upp i tornet och titta in i hans bostad. Nu har länsstyrelsen beslutat att naturområdet som tornet var tänkt att stå på är olämpligt för en konstpark, skriver DN. Och med det beslutet kan bråket vara över eftersom ordförande för Kivik Art Centre, Leif Malmströmer, uppgett för Ystads Allehanda att han överväger att stänga Kivik Art Centre.</p>	<p>KONST SOM VALUTA I KRIMINELL VÄRLD</p> <p>HALE Stulna LS Lowry-målningar tros användas som valuta i den kriminella världen. Det var nästan tio år sedan som tre Lowry-verk stals från Clark Art gallery i Hale. Galleriets ägare Bill Clark fick veta av en utredare att målningarna förmodligen användes som valuta inom droghandeln. Verken skulle i dag värderas till 400 000 pund, skriver The Independent.</p>	<p>FLER BESÖKARE EFTER ENTRÉREFORM</p> <p>STOCKHOLM Efter att Stockholms kommunala museer sänkte sina inträdesavgifter under hösten har besökantalet stigit. Liljevalchs sänkte inträdet från 80 kronor till 10 kronor, och museet har noterat att 91 000 besökte Vårsalongen jämfört med 76 000 besökare förra året, rapporterade DN. Enligt Stockholms kulturborgarråd, Roger Mogert (S), ger den sänkta eller avskaffade entréavgiften en mätbar effekt. Medeltidsmuseet och Stadsmuseet har fri entré, medan Liljevalchs kommer att fortsätta ta 10 kronor i inträde.</p>
<p>GULDLEJON TILL ARMENIEN</p> <p>VENEDIG Under årets konstbiennial i Venedig belönades Armenien med ett Guldlejon för bästa nationella paviljong. Utställningen visades på ön San Lazzaro, som har ett kloster som grundades av en armenisk munk som var förföljd av turkar. Utställningen belyser förföljelsen av kristna armenier och folkmordet för 100 år sedan.</p>	<p>STULNA FÖREMÅL ÅTERFUNNA</p> <p>KISA För fem år sedan stals statyer ur Tiderums kyrka utanför Kisa i Östergötland. Det rörde sig om ett altarkrucifix från 1200-talet, en träskulptur av madonnan från 1200-talet och en träskulptur av sankta Katarina från 1300-talet. Nu har den spanska polisen hittat föremålen, uppger SVT. Statyerna hittades vid en husrannsakan på Teneriffa, hos en spanjor med svensk anknytning.</p>	<p>OFFER FÖR DRÖNARVANDALISM</p> <p>NEW YORK Modellen Kendall Jenner, som poserar för Calvin Klein på en av New Yorks största reklampelare utsattes för vandalism – av en drönare utrustad med en sprejburk. Röda streck målades över modellens ansikte innan den flög obemärkt från platsen. Vandaliseringen visade sig dock vara ett verk av gatukonstnären Katsu, som senare släppte en video på drönaren under dess arbete. »Det blev förvånansvärt bra«, sa konstnären i en intervju med Wired.</p>	<p>BARBRÖSTAD KVINNA PLOCKADES NER</p> <p>STOCKHOLM I början på april lämnades ytterligare en tavla, föreställande en kvinna i bar överkropp, tillbaka av riksdagen till Nationalmuseum. Tavlans som lämnats tillbaka är en målning av Georg Engelhard Schröder som heter <i>Ceres</i>. 2013 lämnade dåvarande vice talman, Susanne Eberstein tillbaka målningen <i>Juno</i> av samma konstnär på grund av att den föreställde en kvinna med bar överkropp.</p>
<p>KONST ERSÄTTER REKLAM</p> <p>TEHERAN Dr. Mohammad Baqer Ghalibaf, borgmästare i Teheran, har beordrat att alla stans 1500 reklamskyltar ska ersättas med kopior av välkänd västerländsk och iransk konst. Projektet, som installerades över en natt, genomfördes av organisationen för försköning av Teheran, uppger Art News.</p>	<p>KONST FÅR NYA LOKALER</p> <p>NEW YORK Den första maj öppnade The Whitney museum of American art i nya lokaler på 99 Gansevoort Street i New York. Museet grundades 1930 av filantropen och konstnären Gertrude Vanderbilt Whitney. Sedan 60-talet har museet legat på Upper East. De nya lokalerna har 4600 kvadratmeter inomhus och 1200 kvadratmeter utomhus. Museet, som främst finansieras av privata donationer, styrs av chefen Adam Weinberg.</p>	<p>TATE-CHEF LÄMNAR GALLERI FÖR TEATER</p> <p>LONDON/BERLIN Tate Gallery's chef Chris Dercon har offentliggjort att han slutar som chef 2017. Chris Dercon, som började på Tate 2011, slutar för att istället börja arbeta som konstnärlig ledare på den radikala teatergruppen Volksbühne i Berlin, skriver The Independent. Under hans tid på Tate har populära utställningar med bland andra Henri Matisse och Damien Hirst visats.</p>	<p>PETTERSSONMÅLNING INGET BROTT</p> <p>STOCKHOLM Den konstnär som under 2006 målade <i>Svenska syndabockar</i>, en tavla som föreställde Christer Pettersson tillsammans med en bock begick inte upphovsrättsbrott slår hovrätten fast. Konstnären har målat av ett fotografi av fotografen Jonas Lemberg, som ansåg att konstnären gjort intrång i ensamrätten när hen målade av fotografiet. Men till skillnad från tingsrätten anser hovrätten att målningen är ett nytt, självständigt verk, uppger TT.</p>
<p>MUSEICHEF ÅTERANSTÄLLS</p> <p>KALMAR Bengt-Olof Johansson blev i mars uppsagd med omedelbar verkan från sin tjänst som museichef på Kalmar konstmuseum. Beslutet möttes av protester från både delar av styrelsen och personalen. Förklaringen till uppsägningen ska ha varit att museet var i behov av en ledning med bredare kompetens, uppgav styrelseordföranden Monica Krook till DN. Men i maj beslutade styrelsen att återanställa Bengt-Olof Johansson.</p>	<p>FRANCIS BACON-PORTRÄTT SÄLJS</p> <p>NEW YORK I sommar kommer två självporträtt av konstnären Francis Bacon att visas upp för allmänheten för första gången i samband med att de auktioneras ut av Sotheby's, uppger The Independent. Självporträtten, <i>Self-portrait</i> och <i>Three studies for self-portrait</i>, är målade 1975 respektive 1980. De hittades hos en privat samlare närmare 40 år efter att de färdigstälts. Experter har vetat om porträttens existens, men inte vetat vem</p>	<p>SIGTUNA MUSEUM ÅTERINVIGS</p> <p>SIGTUNA Under våren har Sigtuna museum återinvigts. Museet har fått dubbelt så stor lokalyta, men även större resurser, mer personal och ett vidgat uppdrag, berättar museichefen Ted Hesselbom för DN. »I vårt nya uppdrag ska vi vara ett museum för hela kommunen och inte bara Sigtuna stad«.</p>	<p>KONSTHÖGSKOLAN FÅR KRITIK</p> <p>STOCKHOLM Kungliga konsthögskolan har under våren fått kritik av Konstakademien för sin utbildning. I ett brev till Utbildningsdepartementet framför Konstakademien att de vill se mer praktiskt arbete och mindre teori. Skolans rektor, Marta Kuzma, håller inte med om kritiken. I en intervju med SVT:s Kulturnytt säger hon att hon underkänner kritiken och anser att det är svårt att förstå vem som står bakom den. »Självklart är alla välkomna med sina tankar och sin oro och det kommer alltid att tas i beaktande. Men besluten kommer alltid att tas av skolan«, säger Marta Kuzma.</p>
<p>MUSEICHEF ÅTERANSTÄLLS</p> <p>KALMAR Bengt-Olof Johansson blev i mars uppsagd med omedelbar verkan från sin tjänst som museichef på Kalmar konstmuseum. Beslutet möttes av protester från både delar av styrelsen och personalen. Förklaringen till uppsägningen ska ha varit att museet var i behov av en ledning med bredare kompetens, uppgav styrelseordföranden Monica Krook till DN. Men i maj beslutade styrelsen att återanställa Bengt-Olof Johansson.</p>	<p>FRANCIS BACON-PORTRÄTT SÄLJS</p> <p>NEW YORK I sommar kommer två självporträtt av konstnären Francis Bacon att visas upp för allmänheten för första gången i samband med att de auktioneras ut av Sotheby's, uppger The Independent. Självporträtten, <i>Self-portrait</i> och <i>Three studies for self-portrait</i>, är målade 1975 respektive 1980. De hittades hos en privat samlare närmare 40 år efter att de färdigstälts. Experter har vetat om porträttens existens, men inte vetat vem</p>	<p>MARINT MUSEUM VANN PRIS</p> <p>KARLSKRONA Marinmuseum i Karlskrona blev utsett till Årets museum på museisektorns Vårmöte som hölls i Sigtuna under våren. I motiveringen lyftes bland annat fram att museet bjuder på en totalupplevelse och arbetar nyskapande. Ett långsiktigt arbete</p>	<p>KONSTHÖGSKOLAN FÅR KRITIK</p> <p>STOCKHOLM Kungliga konsthögskolan har under våren fått kritik av Konstakademien för sin utbildning. I ett brev till Utbildningsdepartementet framför Konstakademien att de vill se mer praktiskt arbete och mindre teori. Skolans rektor, Marta Kuzma, håller inte med om kritiken. I en intervju med SVT:s Kulturnytt säger hon att hon underkänner kritiken och anser att det är svårt att förstå vem som står bakom den. »Självklart är alla välkomna med sina tankar och sin oro och det kommer alltid att tas i beaktande. Men besluten kommer alltid att tas av skolan«, säger Marta Kuzma.</p>

ANNICA KARLSSON RIXON

ANNICA KARLSSON RIXON möter mig i foajén till Konsthögskolan Valand i Göteborg, iklädd en t-shirt med Sankt Petersburg-tryck och släpandes på en dramatenväska packad med öl och böcker. Det har varit en dålig dag, hon har skrivkramp och svär över paniken hon har över avhandlingen som ska vara klar i december, och hon måste ta med sig jobbet hem över helgen till Brännö i Göteborgs skärgård.

Elva års studier på temat kollektiva identiteter, som har bedrivits parallellt med andra projekt, ska sammanfattas i två böcker. En avhandlingsbok och ett bokverk. Som del av disputationen ska Annica Karlsson Rixon också bygga upp verket *State of Mind* som utgör avhandlingens kärna. Med ett fyrtiotal möten, storformatskamera, ljud och video har hon tillsammans med samarbetspartnern ANNA VIOLA HALLBERG skildrat queer-miljön, och i synnerhet situationen för lesbiska och bisexuella kvinnor, i ryska Sankt Petersburg. Mellan 2006 och 2008 gjorde paret återkommande resor till staden och *State of Mind* har ställts ut i såväl Sankt Petersburg och vitryska Minsk, som i Kiev och Charkiv i Ukraina. Detta under en period då situationen för hbtq-personer i de forna postsovetiska staterna har blivit allt svårare. Lagar mot så kallad homopropaganda har implementerats i Ryssland, förslag om samma lagar har varit uppe för diskussion i Ukraina. Och i Vitryssland har den totalitära presidenten ALEKSANDR LUKASJENKO sagt att »det är bättre att vara diktator än homosexuell« och samtidigt lyckats splittra den tidigare växande gayrörelsen i landet. Tanken var att ställa ut verket även i Moskva 2013, men planerna ställdes in. Det var helt enkelt för osäkert.

Annica Karlsson Rixon kallar sin avhandling för ett »långsamt utforskande« och att hon »for good and for bad«

inte är särskilt snabb men att det finns en kvalitet i att ta den tiden som behövs, att våga vara grundlig och långsam. Avhandlingen bottenar i ett intresse för feministiska frågeställningar, queerteori och maktordningar i relation till användandet av kamerabaserade medier och relationen mellan en dokumentär praktik och iscensatt verklighet. Konst möter aktivism och akademi. Karlsson Rixon har efter utställningarna i Sankt Peterburg blivit uppmärksammad inom den ryska hbtq-rörelsen och på ett bokigt fik en trafik Korsning ifrån universitetet berättar hon att hon numera även kallar sig för genusforskare.

SOM KONSTNÄR KAN MAN VÄLJA OLIKA SÄTT ATT VERKA OCH UTRYCKA SIG, VARFÖR VALDE DU DEN AKADEMISKA VÄGEN?

– För mig var det ett ganska självklart sätt. Jag fanns redan inom akademien. Jag var adjungerad professor på Högskolan för fotografi i Göteborg mellan 2003 och 2007 och hade undervisat under många år. Jag tror att jag har en lite annan inställning till akademien än många andra. Jag ser det som en lekplats för inspirerande möten och experiment. För mig har kontakten med forskarvärlden öppnat nya interdisciplinära samarbeten, framför allt i skärningspunkten mellan feministisk konstnärlig och humanistisk forskning. Men det är klart att jag har tampats jättemycket med de akademiska kraven, som är löst formulerade kring konstnärlig forskning. Jag tycker att det är ganska trögt att skriva nu när jag sitter ner och har kvar den där kappan, den skriftliga delen av avhandlingen. Jag ska bara skriva ett fyrtiotal sidor, men det är klurigt att samla ihop ett så omfattande projekt och kunna hålla tråden i det som är intressant för mig i forskningen.

VI HAR INTE DROPPAT NALLERJÖRNAR FRÅN HIMLEN SOM ANDRA IDIOTER

I VERKET STATE OF MIND HAR DU
ARBETAT MED EN ANNAN KONSTNÄR,
ANNA VIOLA HALLBERG. HUR
FUNGERADE DET? DU GÖR ETT
DOKTORANDPROJEKT SOM HON ÄR EN
DEL AV MEN ÄNDÅ INTE HELA VÄGEN.

– Det var en deal från början. Verket har vi gjort tillsammans och när man gör den här typen av sammanläggningsavhandlingar kan man göra samarbeten. Sedan skriver jag kappan och den blir min ingång. Vi har ju många gemensamma intressen, men jag är den som jobbat som fotograf i många år, jag är konstnär och jag är också den som har rört mig inom genusforskningen. Vi var ett par under den här perioden så det började egentligen med att hon jobbade med mig och blev mer och mer involverad och så gjorde vi verket tillsammans. Och nu är vi inte ihop längre, och jobbar inte ihop längre heller.

MEN DET ÄR INGEN DÅLIG STÄMNING?

– Jo, det är ingen vidare stämning just nu men det har med relationen och inte med *State of Mind* att göra. Verket finns och det har varit ett jättefint samarbete.

HUR BÖRJADE ARBETET MED STATE OF MIND?

– Jag hade jobbat med andra projekt där gruppen som identitet har varit viktig, framför allt den pågående serien kring konstnärskollegorna, *Portraits in Nordic Light*, som jag började med när jag bodde i Los Angeles på nittiotalet.

Jag vände blicken mot min egen generation och använde mig av nordiskt sekelskiftesmåleri och gjorde pastischer med utgångspunkt från min egen miljö och mina egna konstnärsvänner. Jag var intresserad av den nationalromantiska berättelsen som konstituerar mycket av en skandinavisk identitet, och vad denna historia betydde i relation till var jag befann mig då. Det var dels ett sätt att »pissa in« ett revir i konstvärlden genom att liksom målarna i slutet på artonhundratalet gestalta min egen krets, men det var också en undersökning av en slags nationell skandinavisk identitet från ett konstnärsperspektiv, i jämförelse med hur konstmiljön såg ut på 1800-talet.

HUR SÅG DEN UT?

– Man kan säga att jag skapade min egen värld där det var mycket mer kvinnor, mycket mer flator, ha ha ha! Min miljö såg mycket annorlunda ut, naturligtvis för att jag var i Los Angeles på 1990-talet och inte i Skagen i slutet på 1800-talet. Det var också mer uppblandat när det gäller etnicitet och ras.

DU HAR HELA TIDEN INTRESSERAT DIG FÖR ATT SKILDRA DET KVINNIGA KOLLEKTIVET, VARFÖR?

– Ja, eller gruppdynamiken, gruppen som identitet. Jag är inte intresserad av individuella identiteter utifrån genus eller sexualitet, alltså inte enskilda personers upplevelser, utan jag intresserar mig för den kollektiva identiteten och

gruppens betydelse för att skapa gemenskap. Vad det betyder, hur det används, hur det görs.

NÄR HÖLL DU I EN KAMERA FÖR FÖRSTA GÅNGEN?

– Jag fick min brorsas gamla Kodak Instamatic när han köpte en Olympus 1 och vi var i Botaniska trädgården och fotograferade blommor. Då var jag nio kanske och sen fick jag överta hans Olympus 1 också. Sedan hade jag två kompisar, tvillingar, när jag gick på gymnasiet och vi var mycket ute och fotade, jag minns inte vad. Därefter var det någonting som hände när jag bodde i USA ett tag 1982. Jag var jätteinspirerad av ETC som var en tidskrift på den tiden. De hade jätbra bilder, jag minns särskilt HÅKAN ELOFSSONS reportage från Latinamerika. Jag ville, men kunde inte ta sådana bilder, så då började jag studera foto när jag kom hem. Jag gick GFU, grundkurs i fotografisk utbildning, och Nordens. Men sedan blev jag väldigt frustrerad. Dels av den manliga omvärlden som jag befann mig i och av de fotografiska närmanden som det dokumentära stod för då. Det var en slags romantiserande idé om den subjektiva blicken som för mig blev ett tråkigt utnyttjande av andra.

HUR PÅVERKADE DET DIG SOM FOTOGRAF?

– I slutet av åttiotalet vände jag mig starkt emot detta, det blev problematiskt för mig. Vad kan jag göra, ska jag gå ut i världen och berätta om någonting?

Vad har jag för rätt att göra det och vad gör jag med de där bilderna? Under några år gick jag in i studion eller vände kameran mot mig själv i stället, som i *Turismer* från åttionio, en serie »reportagebilder« där jag blyxtbelyst tittar in i kameran i förgrunden. Tidiga selfies helt enkelt. Men när jag flyttade till USA och började plugga en Masterutbildning vid California Institute of Arts i mitten av nittiotalet blev den omgivande verkligheten alltför intressant för att undvika. Det var då jag gjorde *Portraits in Nordic Light*, men även *Truckers and Others* som jagar lastbilar utmed de kaliforniska motorvägarna. Jag började söka ett annat sätt att arbeta med »verklighet«.

VAD VAR PROBLEMET MED DET DOKUMENTÄRA?

– En slags övertro på bildens kapacitet, man reflekterade inte över sin egen position som fotograf och jag blev väldigt upptagen av de frågorna, det är jag fortfarande. Hur positionerar jag mig själv i relation till det jag gör? Det var också där teoribildningen kom in med mitt intresse för feministisk och postkolonial teori, att försöka förstå hur man är en del i görandet.

JAG TÄNKER ATT EN AV SKILLNADERNA MELLAN KONST OCH DET DOKUMENTÄRA ÄR ATT MAN IBLAND KAN KOMMA NÄRMRE SANNINGEN MED DET FIKTIVA.

– Om det finns någon sanning. I *State of Mind* till exempel, det är ju

verkliga människor, människor som lever det liv som är gestaltat i verket. Det betyder jättemycket att de inte är fiktiva, men det är inte ett dokumentärt verk heller utan det är just i detta gränsland som det skapas friktion.

HUR HAMNADE DU I SANKT PETERSBURG?

– Jag tyckte att det var intressant att hitta en plats där vi inte hade någon förankring. Ryssland och hbtq-frågor var inte på tapeten och diskuterades inte på samma sätt som det har gjorts senare. Både Anna Viola och jag hade bott i USA i många år, hon i New York och jag i Kalifornien, och vi tyckte att det var intressant att vända blicken österut. En anledning till att vi sökte oss just till Sankt Petersburg var att det fanns ett stipendium så att vi kunde få en lägenhet i två månader. Vi var båda uppvuxna under Kalla kriget och det var en plats som var väldigt nära men som vi visste väldigt lite om. Ofta när man jobbar med konstprojekt är det en massa små detaljer som samlas ihop till någon slags besatthet, små till synes obetydliga detaljer som blir till någonting.

MEN VAD VAR DET SOM FICK ER ATT STANNA KVAR?

– Vi beslutade oss från början att inte bestämma oss för om vi skulle göra ett konstprojekt, utan vi åkte dit för att se vad det fanns för möjligheter och hur det kändes att jobba där. Vi var där i två månader under hösten 2006, kontaktade

en massa människor inom hbtq-rörelsen, men också konstnärer och människorättsaktivister. Det tog sin lilla tid att luska upp folk, framför allt när man inte kan ryska och det var innan det fanns Facebook och andra liknande sociala medier. Den första personen träffade vi via match.com och sedan gick vi på klubbar och mötte folk via olika nätverk.

NI BÖRjade I SANKT PETERSBURG MEN TOG SEDAN MED ER STATE OF MIND-UTSTÄLLNINGEN TILL VITRYSSLAND OCH UKRAINA.

– För mig var det initialt inte konkret Ryssland som var intressant, utan att utmana något i det fotografiska och tänka kring hur jag kunde göra det. Det kan man säga är min avhandling. Hur funkade det här verket, hur kunde vi jobba med det, hur jobbade vi med det för att det överhuvudtaget skulle vara möjligt att ställa ut i Minsk 2010? Det sa alla till oss »att det går inte«, men det gick ju. Vi har inte droppat nallebjörnar från himlen som andra idioter så att den vitryska regeringen slänger ut svenska ambassaden. Det är ett gediget arbete bakom att faktiskt grunda det här verket på varje plats som det har ställts ut på. Vårt mål har aldrig varit att provocera. Det är skillnad om Pussy Riot gör det än om jag åker till Ryssland och gör provokativ konst och därmed utsätter de medverkande eller queer-miljön i stort, medan jag själv lugnt kan ta planet hem. Vi agerade på samma sätt som vår ursprungsgrupp i Sankt Petersburg. I den miljön har det varit

NÄR JAG VÄXTE UPP KUNDE MAN SITTA OCH PRIA OM BÖGAR . . .

mycket icke-provokation och information till skillnad från till exempel Moskvas aktiviströrelse som har varit mycket mer ute på gatorna.

SÅ FÖR DIG PERSONLIGEN HAR DET ALDRIG VARIT NÅGON AKTIVISM INBLANDAD?

– När jag gick in i projektet gjorde jag inte det som aktivist, men frågan är: vad är aktivism? När jag tänker på aktivism så tänker jag att man formerar sig i en grupp kring någonting för att vilja förändra något specifikt i samhället, men jag kan också tycka att det är aktivism att göra konst som skevar våra blickar. Jag jobbar med förändring med mina verk, och med *State of Mind* har jag verkligen gjort det. Men vi åkte inte dit för att i första hand vara aktivister, utan vi åkte dit för att göra konst. Men absolut, vårt arbete och vårt verk har ju blivit en del av en aktivistisk rörelse, framför allt i Sankt Petersburg.

NÄR JAG VAR MED I VITRYSSLANDS FÖRSTA PRIDEPARAD HÅR OM ÅRET, BLEV VI TILLSAGDA AV ARRANGÖRERNA ATT KLÄ OSS NEUTRALT FÖR ATT INTE DRA TILL OSS UPPMÄRKSAMHET. FRÅGAN ÄR VAD NEUTRALT ÄR OCH SJÄLV KAN MAN TYCKA ATT JAG STÅR UPP FÖR HUR JAG ÄR OCH SER UT, MEN ATT MAN MÅSTE TÄNKA PÅ DE LOKALA HBTQ-AKTIVISTERNAS SÄKERHET. JAG KAN JU ÅKA HEM.

– Exakt så. Både när vi gjorde verket och ställde ut det har vi jobbat väldigt tight med olika queer-grupperingar, men

... OCH HUR ÄCKLIGA DE VAR

också med konstinstitutioner just för att förstå hur vi skulle jobba med verket på många plan. När vi ställde ut i Ryssland för första gången 2008 ställde vi ut på ett statligt galleri. Då kom vi överens med curatören att hålla en väldigt låg profil om innehållet av verket och pratade i stället bara om kvinnors nätverkande.

OCH SÅ FICK FOLK TOLKA HUR DE VILLE?

– Ja, det var ju ganska uppenbart att det handlade om hbtq-personer om man lyssnade till intervjuerna som var en del av verket. Många är väldigt politiskt kritiska, men om man bara tittade på porträtten så kunde det se neutralt ut, att det var kvinnor som log vänligt. Men det beror ju på vad man har för blick, om man queer-kodar eller inte. Sedan hade vi tät kontakt med queermiljön på varje plats, så informationen om verket spreds ändå. Galleriet fick sextio procent ökat besökarantal under månaden som vi ställde ut, och det var naturligtvis mycket queermänniskor som kom.

UNDER SOVIET-TIDEN VAR DET FÖRBJUDET ATT VARA HOMOSEXUELL OM EN VAR MAN. DET FINNS ETT ORD FÖR MÄN SOM LIGGER MED MÄN, MUZHELOZHSTVO, MEN DET VAR ALDRIG OLAGLIGT ATT VARA LESBISK. OCH SÅ ÄR DET I DAG OCKSÅ, UPPLEVER JAG, DEN MANLIGA BLICKEN SOM TYCKER ATT DET ÄR SPÄNNANDE MED FLATOR.

– Ja, när vi började arbetet med *State of Mind* 2006 var det väldigt signifikant att lesbiska kvinnor var synliga i stadsbild, till skillnad mot bögar. Det var nog många som inte riktigt förstod vad de såg. Men nu när den nya lagstiftningen förbjuder information om homosexualitet så har det också blivit en mer allmän upplysning kring flator, paradoxalt nog som en anti-effekt mot lagstiftarnas önskemål om att osynliggöra homosexualitet. Många av kvinnorna som vi har haft kontakt med känner sig mycket mer hotade nu än vad de gjorde tidigare, men det fysiska våldet riktas fortfarande oftare mot män.

ETT ANNAT VERK DÄR DU SKILDRAR KVINNLIG GEMENSKAP ÄR ANNIKA BY THE SEA.

– Det gjorde jag i början av 2000-talet, det var en uppföljning av *Portraits in Nordic Light*. Det första verket fångade en del av min krets i Los Angeles, medan *Annika vid havet* är ett generationsporträtt med utgångspunkten i ett gemensamt förnamn. Detta monumentala verk speglar samtidskonstnärers nomadiska existens och ett nätverkande som inte längre är beroende av en fysisk plats. För min del är *State of Mind* en fortsättning på detta arbete. De utgår båda från en identitetsbaserad gemenskap – yrkesidentitet i det första, och kärleken och sexualiteten i det andra. Jag ser dem som både visionära och dokumentära.

JAG KAN TYCKA ATT DET KÄNNES PROVOCERANDE ATT KVINNLIGA KONSTNÄRER ÖVERLAG, OCH SVENSKA KVINNLIGA KONSTNÄRER SOM SLOG IGENOM PÅ NITTIOTALET, BUNTAS IHOP. NÄR DITT NAMN NÄMNS SÅ KOMMER ANNIKA VON HAUSSWOLFFS NAMN OFTA MED I SAMMA MENING. HUR SER DU PÅ DET?

– Fast jag tänker ju inte att det är för att vi är kvinnor utan för att vi har samma förnamn, för att vi är vänner och för att vi faktiskt båda har varit aktiva på konstscenen i tjugofem år. It's beyond my control och det ligger en sanning i att det hände någonting på nittioalet. Det syntes inte lika många kvinnliga konstnärer innan Annika och jag och många till var med och förändrade den svenska konstscenen. Det var en väldigt stark genomslagskraft och det gällde inte bara vår eventuella könsidentitet eller såsom folk tolkade oss ifrån vårt kön, utan hur man talade om konst och hur fotografiet inträdde i konstscenen.

Man ska inte glömma den feministiska kritiska diskurs som var en del av konsten och konstkritiken i början av nittioalet, det blir fel att bara prata om kön när det faktiskt handlade om

en kritik av kategoriseringar och representation. Och man skall inte heller glömma att det absolut inte bara var konstnärerna som var med och förändrade. Många av dem som skrev om konst och arrangerade utställningar befinner sig nu på många av de stora konst- eller utbildningsinstitutionerna. MARIA LIND, CECILIA WIEDENHEIM, MARTA EDLING, SARA ARRHENIUS, ANNIKA ÖHRNER och CECILIA SJÖHOLM till exempel. Framför allt på fotografiscenen blev det en markant skillnad som handlade om att fotografiet togs upp i samtidskonsten på ett annat sätt än det hade gjorts tidigare. Och vi gjorde fotografi på ett helt annat vis än det som tidigare hade synts i den svenska kontexten. Kanske fanns det en koppling mellan att arbeta med ett medium som inte var så tungt belastat inom konsten, samtidigt som vi kunde lämna den lika tungt belastade och manligt kodade fotografvärlden.

SÅ DU TYCKER INTE ATT DET ÄR ETT PROBLEM ATT PRATA OM »KVINNLIGA NITTIOALS-KONSTNÄRER«?

– Jag tycker ofta att det blir väldigt förenklat när det skrivs om nittioalets generation av konstnärer, men samtidigt har jag inte alls något emot att buntas ihop med Annika och de andra annikorna. Ha ha, det är ju mitt eget fel också eftersom jag gjort ett verk kring det. Det är klart att jag inte är intresserad av att bli identifierad som kvinna, varför skulle jag vilja vara det? Men det kan kännas okej att vara i sällskap med de andra.

PÅ VILKET SÄTT ÄR DISKUSSIONEN FÖRENKLAD?

– Samtalet kring kön kändes nog mer viktigt då. Men många idag står fortfarande kvar i en diskussion kring binära könsuppfattningar och många som pratar om det är inte särskilt informerade. Jag tänker till exempel på urvalet i utställningen *Det Synliga*, samtida svensk fotografi, som var en del av Artipelag förra året. Det noterades överallt att uppdelningen av de inbjudna

konstnärerna var typ tjugo kvinnor och en man. Då är det fortfarande detta man fokuserar på utan att ställa det i relation till en intersektionell analys där andra maktordningar inverkar.

SÅ DEN SVENSKA KONSTVÄRLDEN
LIGGER EFTER?

– Verk blir intressanta utifrån hur de används i olika typer av diskussioner. Och hur det talas om det följer tidsförändringen, den rådande diskussionen. I Sverige var det först långt in på 2000-talet innan man över huvud taget vågade, eller hade verktygen till, att dryfta något om ett queerperspektiv i *Portraits in Nordic Light*, endast en artikel nämnde det när jag ställde ut verket i slutet av nittiotalet. Då talade man bara om kvinnor kontra män, och manliga och kvinnliga konstnärer.

NÄR KOM DITT EGET FEMINISTISKA
UPPVAKNANDE?

– Min bror och min far kallade mig för Rödstrumpan när jag var nio så det var nog ganska tidigt. Jag var en bokmal från att jag lärde mig att läsa. Min mamma läste jämt och jag var tidigt introducerad till böcker, Det var mycket arbetarlitteratur via henne, som hon i sin tur ärvt från morfar som var skeppsbyggare och kommunist. MOA MARTINSSON och IVAR LO JOHANSSON var det som stod i bokhyllan och det var det första som jag plöjde igenom. Via det fick jag indirekt en klassmedvetenhet och en feministisk medvetenhet.

VAD KOM DET IFRÅN?

– Det var ett uppror mot en patriarkal värld som jag instinktivt kände mig begränsad av. Jag läste mig till väldigt mycket. Jag var tolv år när jag läste ÉMILE ZOLA och *På västfronten intet nytt*, men snart också feministiska böcker som *Rädd att flyga* och *Kvinnorummet*. Sedan blev jag politiskt intresserad när jag började gymnasiet. Jag gick samhällsvetenskapsprogrammet med fransk inriktning och där fanns

kulturbarnen. Vi var väldigt engagerade i anti-kärnkraftsrörelsen och höll på med cykeldemonstrationer och sånt.

MEN ATT DE KALLADE DIG RÖDSTRUMPA
NÄR DU VAR NIO. UTTRYCKTE DU
NÅGRA SÄRSKILDA ÅSIKTER HEMMA?

– Jag kommer från arbetarklass, från göteborgsförorten Västra Frölunda. En patriarkal miljö som var både homofobisk och rasistisk. Det är helt annorlunda i min familj nu, men när jag växte upp kunde man sitta och prata om bögar och hur äckliga de var. Man kunde sitta och prata om hur invandrarna var, man kunde prata om hur kvinnor skulle vara och jag protesterade hårt mot detta. Det här är en klassfråga, och en bildningsfråga. Det var mycket bråk och diskussioner.

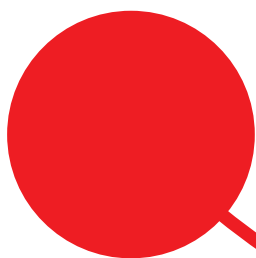
DU SOM PERSON PÅVERKAR JU
KONSTEN, MEN HUR HAR KONSTEN
PÅVERKAT DIG?

– Nu börjar jag nästan gråta, jag blir jätterörd ... För mig är den, herregud, det är så jag uttrycker mig, jag tänker med konst. Det är ett fantastiskt fint redskap att arbeta med konst för man får tillgång till så många olika världar och på det sättet lär jag mig saker genom konsten. Jag arbetar ju med fotografi och gestaltar människor, och att brottas med den problematiken som ligger i mötet med andra och annanhet. Det lär jag mig också mycket av. Jag känner mig väldigt privilegierad som kan hålla på med konst på heltid, men det är också jättejobbigt. Det kräver en väldigt stor självständighet, och modet att ta sig rättigheten att göra något som av många i samhället ser som helt onyttigt.

TEXT: NANA HÅKANSSON
FOTO: TRINIDAD CARILLO

JAG SKAPADE MIN EGEN VÄRLD DÄR DET VAR MYCKET MER KVINNOR,
MYCKET MER FLATOR

SKRATTANDETS KONST

*Den ryska anti-auktoritära
konsten har en lång historia.
Med ironi och humor har den
utmanat makten, moralen och
konservativa värderingar.
Rysslandsforskaren Lena
Jonson berättar om en sekellång
motståndskamp.*

INOM DEN RYSKA KONSTEN har en anti-auktoritär tradition löpt som en röd tråd genom 1900-och 2000-talen. Denna har löpt parallellt med den officiella konsten och på tvärs mot den tradition som velat göra konsten till instrument för ideologiska eller politiska uppfattningar. Den anknyter till det »tidiga« avantgardet från 1910-talet som ville befria tanken genom att riva ner etablerade föreställningar. Och den går därmed emot 1920-talets »sena« avantgarde av konstruktivister vilka ville ställa konsten i revolutionens tjänst.

Denna ryska konst är motsägelsefull. Det är inte politisk konst, men den är ändå politisk. Det »politiska« ligger i den laddning som uppstår när konsten avläses i sitt samhälleliga sammanhang. I blicken hos åskådaren blir den politisk. I ett auktoritärt eller halv-auktoritärt samhälle är maktens symboler tabubelagda. I ett samhälle där kyrkan stärkt sin ställning i allians med staten, blir religiösa symboler i sekulära sammanhang tabubelagda. Skämtet och leken tillåts inte längre något utrymme. Metaforer accepteras inte. Allt avläses bokstavligt. Att i detta sammanhang driva, skämta eller ironisera med officiella och etablerade föreställningar blir en motståndshandling.

Det »tidiga« ryska avantgardet kännetecknas av, vad Nina Gourianova i sin bok *The Aesthetics of Anarchy. Art and Ideology in the Early Russian Avant-Garde* (University of California Press) beskriver som en estetisk ideologi, som hon kallar »anarkins estetik« och en estetisk och filosofisk grundsyn som hon benämner »ontologisk anarkism«. Denna riktning, skriver hon, var influerad av 1800-talsanarkisten Michail Bakunins tanke om »destruktivt skapande« samt Fjodor Dostojevskijs *Anteckningar*

från ett källarhål, med dess anti-utopiska och anti-rationella perspektiv, om den enskilda människans revolt mot tidens nyttotänkande och determinism. Det tidiga avantgardet satte fart med bildandet 1910 av konstnärssammanslutningen Bubnovyj valet (»Ruter knekt«), med Michail Larionov och Natalja Gontjarova som förgrundsgestalter. Under de följande nästan tio åren exploderade avantgardet i en kreativ mångfald av stilar: post-impressionism, neo-primitivism, kubo-futurism, rayism, suprematism.

Den »ontologiska anarkismen« utvecklades parallellt med, men skild från, den politiskt revolutionära rörelse som växte fram samtidigt. Termen anarki härstammar från grekiskans arche, den »ordnade helhet« som efterträder kaos. Anarki, negationen av arche, syftar följaktligen i sin ursprungliga betydelse varken på kaos eller ordning utan har element av båda, förbinder dem och kännetecknas av ständig strävan mellan konstruktion och dekonstruktion.

Den ontologiska anarkismen gick till storms mot etablerade och »färdiga« tankesystem och fasta föreställningar, i syfte att skapa utrymme för kreativt skapande. Den uteslöt inte försök att nå fram till något ursprungligt och genuint efter att förvrängningar skalats bort genom nya sätt att tänka. Det tidiga avantgardet ville integrera konsten och livet. Konsten skulle underställas livet där livet förstods som ett flöde utan mål och utan svar på frågan om »varför«. Provokationen sågs som ett instrument i avsikt att skapa en chockverkan med hjälp av oväntade brott i flödet av ord, bilder eller toner och tvinga åskådaren ur invanda föreställningarna till nya associationer. Med sin konst ville konstnären få åskådaren att tänka själv och serverade följaktligen inte några

färdiga svar.

Avantgardets konstnärer var socialt men inte politiskt engagerade. Till skillnad från de politiska revolutionärerna var de anti-utopister. De ville inte skapa någon skola eller stil och heller inte tillåta att konsten underställdes några som helst sociala eller politiska intressen. Ändå fick deras verksamhet politisk effekt genom att den bidrog till att frigöra tänkandet i ett samhälle som satt fast i gamla föreställningar.

Den sovjetiska underground-konsten som växte fram efter Stalins död följde denna tradition. Den var anti-auktoritär och avvisade den politiserade partimässiga sovjetkonsten, som den formats under stalintiden, men också all form av programmessig motståndskonst. Komar och Melamid blev i början av 1970-talet fäder för den riktning inom den underjordiska konsten som kom att kallas Sots-Art. Dessa konstnärer försökte demontera sovjetideologin genom att använda sovjetiska maktsymboler i nya sammanhang där dessa gavs en helt ny innebörd. De kunde också använda religiösa symboler för att kritisera sovjetideologin som satt sig själv på religionens piedestal.

1990-talets Moskva-aktionister följde den anti-auktoritära traditionen. Alexander Brenners och Oleg Kuliks aktioner var fysiska, nakna, sårbara, aggressiva samtidigt som de ifrågasatte den nya postsovjetiska tiden. Moskva-aktionisterna lekte men deras aktioner hade en allvarlig botten och fick därmed en politisk udd. Under 2000-talets första decennium växte det fram en politiskt vassare konst. Blue Noses' serie av collage av Putin i säng med diverse politiska potentater som George Bush eller bin Laden hade i och för sig inget politiskt budskap, men de drev med

makten. De väckte skratt och skrattet riktades mot makthavarna. Pussy Riots performances på 2010-talet tillförde däremot ett direkt politiskt budskap. Pussy Riots aktioner rörde sig inom det konstnärliga fältet, men deras punkbön i Frälsarkatedralen var uttalat politisk – den uttryckte en direkt vädjan om hjälp att driva bort Putin från makten - och denna vädjan riktades till Jungfru Maria.

Putin återvände till presidentmakten 2012 med en auktoritär-konservativ politisk agenda som omedelbart återspeglades i den ryska statliga kulturpolitiken. En starkt kulturkonservativ syn, där kulturen fick i uppdrag att främja »ryska konservativa värden«, färgade de nya riktlinjer för kulturpolitiken som Putin undertecknade i december 2014. Kriget med Ukraina och annekteringen av Krim stärkte den patriotisk-ortodox-konservativa diskursen i samhället och jakten på »femtekolonnare och »den inre fienden« intensifierades. I denna samhällsatmosfär riskerar nu ifrågasättande konst att komma i skottgluggen. Protester inom konsten söker sig därför mer subtila former.

Samtidigt utmanar den nya officiella bokstavstolkningen av kulturyttringar den anti-auktoritära traditionen inom konsten. När makten använder argument som att konstutställningar eller teateruppsättningar »kränker troendes känslor« eller »traditionella ryska värden« i sin kritik mot vad den anser vara misshaglig konst och kultur, då talar mycket för att skrattet, ironin och ambivalensen snart återigen blir effektiva motståndsvapen inom konsten.

Det undergrävande momentet hos motståndets konst kan uppfattas som att sådan konst bryter sönder samhällets väv av sammanhållning när den

underminerar maktens auktoritet. Men motståndets konst snarare omgrupperar mönstren i denna väv. Den skapar en ny sammanhållning av människor som börjat se samhällsstrukturer och samhällsfrågor i annat ljus än det som makthavarna propagerar som det enda givna.

LENA JONSON

RYSSLANDSFORSKARE VID UTRIKESPOLITISKA INSTITUTET

OCH F.D. KULTURÅD I MOSKVA (2005–2009).

FÖRFATTARE TILL BOKEN *ART AND PROTEST IN PUTIN'S RUSSIA*.

Motstånd i Ungern

EFTER ATT HA BETALAT det dyra inträdet går jag in i Mücsarnok, Budapests konsthall, och möts av en installation med ljuskonst. Motiven i laser ser ut som grottmålningar, ackompanjerat av en viskande röst som liknar ett schamanistiskt mässande. På informationstavlan kan jag läsa att konstnären är medlem i den numera statligt sanktionerade ungerska konstakademien Magyar Művészeti Akadémia, förkortat MMA. Det nämns redan i första meningen.

För en vilse turist ser Mücsarnok ut som vilken konsthall som helst. I själva verket togs konsthallen, som länge var epicentrum för den samtida konstscenen i Budapest över av MMA för några år sedan. När utställningen *What Is Hungarian* öppnade i augusti 2012 så retade det MMA till den grad att de bestämde sig för att avsätta den dåvarande direktören och själva börja driva konsthallen. I en tv-intervju sa den 83-åriga ordföranden György Fekete att privata gallerier gärna får ställa ut vad de vill, men inte statligt ägda sådana. Ungern bygger på en kristen kultur och det finns ingen anledning för konstant provokation. Därför ville han »ge tillbaka konsthallen till ungerska konstnärer«. På frågan vad som krävs för att bli medlem i MMA svarade han att man måste ha en »ickeambivalent« känsla inför nationen: »Någon som känner sig hemma i Ungern och inte reser utomlands för att håna landet därifrån.«

Modern demokrati ger Fekete inte mycket för, eftersom den »varken är modern eller demokratisk«. MMA var från början en civil organisation som startades 1992. Under den nuvarande regeringen har akademien blivit en verklig maktfaktor i Ungersk kulturpolitik. Den nuvarande sektionen för konst består av 44 ledamöter, alla män och merparten i sjuttioårsåldern.

I Ungern idag möts nationalism och populism inom nästan alla politiska områden. Nyligen deklarerade premiärministern Viktor Orbán att Ungern är färdig med »liberal demokrati«. Regeringen skrev om hela konstitutionen redan 2011, ett år

efter att de kom till makten, vilket bland annat inskränkte pressfriheten kraftigt. Redan då nämndes MMA explicit i samband med regeringens »försvarade« av den konstnärliga friheten. Detta förvånande många i kultursfären, men vad det innebar var inledningsvis oklart. Först när MMA 2012 tog över Mücsarnok blev det tydligt att de höll på att få en allt starkare ställning inom kulturen.

Det som särskilt påverkar konstnärer som inte passar in i deras statligt sanktionerade konservativa idéer om konst är att de fått ett stort ansvar för finansiering och stöd. De har fått ständigt ökande anslag, samtidigt som det skärs ner hos övriga statligt ägda kulturinstitutioner. Men MMA:s ökade anslag kommer bara vissa konstnärer till del. Och arvet från den socialistiska eran innebär att den ungerska konstscenen är mycket beroende av statliga stöd. Ett fungerande system för privat finansiering av konst finns inte i Ungern.

Jag möter curatorerna BARNABÁS BENCSIK och ANNA JUHÁSZ från ACAX – Agency for Contemporary Art Exchanges kontor i Budapest. De arbetar med utbyte i form av residensvistelser och samarbeten med andra länder. ACAX grundades 2006, och blev senare en del av Ludwig Museum, vars samling av modern konst förvaltas av den ungerska staten, under tiden som Barnabás Bencsik var museichef. 2013 blev han avskedad under tveksamma former, och en ny rekryteringsprocess inleddes av ungerska kultursekretariatet, en del av Ministeriet för mänskliga resurser, som snabbt gav tjänsten till den nuvarande chefen JULIA FABÉNYI, som av många uppfattades som mer ideologiskt rättrogen. I samband med det ockuperade konstnärer och andra verksamma inom konstscenen museets trappor i två veckor, i ett upprop för transparens och demokratiska processer inom kulturlivet. Efter det har Bencsik drivit ACAX utan offentligt stöd.

– När jag blev avskedad från Ludwig Museum så ändrades situationen totalt. Från och med det så har vi arbetat utan

offentliga medel. Vi har försökt söka men våra ansökningar har avvisats, berättar Barnabás Bencsik.

ACAX har bland annat ett residensprogram där ungerska konstnärer tillbringar tre månader i New York. Dessutom har de precis öppnat ett residenshus i Budapest, dit utländska konstnärer kan komma och arbeta. Projekt som i andra länder kanske låter opolitiska, men som i dagens ungerska kulturliv får en annan betydelse.

– Vårt mål är att förhindra den ökande isoleringen i Ungern. Där de bästa, som har potential och kapacitet att överleva utomlands, flyttar härifrån. Vi försöker skapa motiv till att stanna, komma tillbaka eller i alla fall hålla kontakten, säger Anna Juhász.

Agenturen har ingen central finansiering, men får stöd från ett fåtal privata finansiärer och internationell finansiering för vissa projekt.

– Vi arbetar på våra egna datorer och ringer på egna mobiltelefoner. Det är kämpigt, men det är samma tendenser även utanför Ungern, med konstanta nedskärningar i kulturbudgetar runtom i Europa, säger Bencsik.

Fram tills nu har det funnits en konsensus i många länder i Europa om att samtida konst är viktigt, menar han, men det håller på att förändras.

– Samtida konst är kritisk och attackerar ständigt det etablerade. Det är därför det är viktigt för samhällets mentala hälsa, för skapandet av nya sätt att tänka på. Det är också därför som det stöds i normala samhällen, men här är det oförenligt med den högerkonservativa politiska ideologin.

Båda arbetar med OFF-Biennale, en ny biennial i Budapest, som ägde rum i april och maj i år. Biennialens namn anspelar på att de medvetet undviker all form av stöd från den ungerska staten. Istället har de sökt sig till privata källor och stöd utomlands. De som arbetar med biennalen gör det som volontärer, och konstverken ställs ut utanför de etablerade museerna, i gallerier och andra lokaler.

– Att vi inte vill samarbeta med statligt stödda institutioner är ett tydligt ställningstagande. Det är ett egenorganiserat gräsrotsinitiativ, berättar Barnabás Bencsik.

– OFF-Biennale är ett försök att skapa något helt nytt. Vi arbetar parallellt, och inte bara emot det offentliga. Vi vill testa situationen och se vad vi kan göra utan stöd från staten, säger Anna Juhász.

Biennalen finansieras delvis av den norska fonden EEA, som stöder civila organisationer i bland annat Ungern, särskilt sådana som arbetar med mänskliga rättigheter. En fond som under det senaste året har varit under hårt tryck från den ungerska staten, som anklagat dem för att stödja organisationer med kopplingar till oppositionella partier. Många av organisationerna som har fått stöd från EEA har blivit granskade och tvingats redovisa allt för att visa att det inte finns oegentligheter. En kampanj som har jämfört med Rysslands nya hårda regler för frivilligorganisationer, där de tvingas att registrera sig som utländska agenter om de får stöd från utländska källor.

Än så länge har OFF-Biennale sluppit granskning av ungerska staten, men arrangörerna vet att det kan hända.

– Vi är nya än så länge, så vi flyger under radarn. Men vilken dag som helst skulle vi kunna bli kontaktade av skatteverket, domstolsväsendet eller kontrollmyndigheten som granskar fonden, trots att allt sköts lagligt och går rätt till. Det är en ständig stress, säger Barnabás Bencsik.

KONSTNÄRER ORGANISERAR SIG

Många konstnärer har protesterat mot den nya kulturpolitiken. Szabolcs KissPál är en av de konstnärer som har varit mest aktiv. Han startade bloggen No MMA 2012 och var med och grundade aktionsgruppen Free Artists. Dessutom var han med och drog igång protesten och installationen *Living Memorial*, som är ett alternativt

offentligt konstverk som är placerat vid ett mycket kritiserat monument över Tysklands ockupation av Ungern under andra världskriget i Budapest, som uppfördes för ett år sedan. Det är inte alla som håller med om att Ungern verkligen blev »ockuperat« eftersom man var i allians med nazisterna, dessutom uppmärksammade monumentet till en början inte de många ungerska judar som mördades under Förintelsen. *Living Memorial* är fortfarande aktivt och har ett tält på platsen där det hålls evenemang och föreläsningar varje vecka.

SZABOLCS KISSPÁL började organisera sig mot kulturpolitiken när han såg den tidigare nämnda tv-intervjun med MMA:s ordförande György Fekete. Det var då han insåg hur allvarlig situationen var.

– Tv-intervjun gjorde deras motbjudande, exkluderande, konservativa och nationalistiska filosofi tydlig. Jag blev förbannad och insåg att jag måste göra någonting, berättar Szabolcs KissPál.

Han började dra igång mejlinglistor och samarbeta med andra konstnärer. Två år av febril aktivitet följde. Free Artists genomförde flera aktioner där de protesterade mot den politiska styrningen av konstinstitutioner. De deltog i ockupationen av Ludwig Museum i två veckor. Ett av deras främsta krav var att MMA:s namn skulle tas bort från grundlagen. Gruppen gjorde sin senaste aktion i mars 2014, då de kastade papperspengar på nyöppningen av Pesti Vigadó, en konserthall som har gjorts om till MMA:s högkvarter. Det var en månad innan valet 2014. Ett val där regeringen fick ännu större makt, i och med att de vann en tvåtredjedelsmajoritet av rösterna, och där även fascistpartiet Jobbik ökade.

– Efter valet så insåg vi att våra ansträngningar inte hade någon effekt, trots all uppmärksamhet i media. Ingenting förändrades i verkligheten. Jag kände en stor trötthet och sorg. Och folk grät bokstavligen efter valresultaten, säger Szabolcs KissPál.

»Demokratin är ung i det här landet«

Att det politiska klimatet inte var ett undantagstillstånd blev tydligt för många som hade varit aktiva i protesterna, vilket skapade en viss uppgivenhet. Samtidigt hade något satts i gång i den samtida konstscenen i Ungern.

–Folk tvingades att tänka över sin egen position och vad det innebär att göra kritisk eller socialt engagerad konst. Kanske inte alla, men många, inklusive jag själv, började fundera över situationen. Men om det inte vore för projektet som jag arbetar med just nu, så skulle jag antagligen redan ha lämnat landet, säger Szabolcs KissPál.

Projektet som han nämner heter *Third Sector*, där han tillsammans med andra konstnärer bygger en mobil mötesplats för samtida konst och aktivism. Tanken är att kunna ha olika sorters program och evenemang i en buss som kan byggas ut vid behov och åka över hela landet. Ett projekt som är influerat av tyska *Omnibus für direkte Demokratie*, en »social skulptur«, inspirerad av JOSEPH BEUYS, som är en mobil plattform för diskussioner om konst och demokrati. Planen är att *Third Sector* ska ansöka om finansiering från EU-källor och regionala stöd som inte

behöver gå genom den ungerska staten.

–En buss är perfekt för ändamålet. Den reflekterar kulturens förändrade funktion och vår skiftade syn på vad som bör göras. Institutioner bör inte vara fasta eller enbart ägna sig åt en viss typ av konst. De bör ha plats för sociala frågor och andra typer av aktivism, säger Szabolcs KissPál.

POLITISKA DILEMMAN

Inför Venedigbiennalen 2015 skickade den ungerska konsthistorikern László Kertész och kritikern ANNA BALINT ut ett upprop till bojkott av den ungerska

paviljongen till konstscenen i Budapest. Bland annat framfördes argumentet att den nya kommissionären Monika Balatoni saknade bakgrund inom samtida konst och hade tillsatts på politiska grunder. Över hundra konstnärer skrev under. En av dem var konstnären och frilansskribenten ERIKA BAGLYAS, som främst arbetar inom installation och bildkonst och är baserad i Budapest. Att

bojkotta biennalen var inget lätt beslut, förklarar hon för mig, när vi dricker te i hennes lilla lägenhet i centrala delarna av staden.

– Det värsta är att jag för första gången var i en position där jag känner mig kompetent nog att ansöka till den ungerska paviljongen. Jag visste att det hade varit en bra möjlighet för mig. Men jag, och många andra konstnärer, kände

att vi inte ville delta i en sådan politisk process, säger Erika Baglyas.

Att det ändå var ett fåtal konstnärer som ansökte till ungerska paviljongen förvånade henne.

– De fokuserar väl på sin karriär, men jag tycker inte att det är möjligt att ignorera vad som händer i samhället i dessa tider. Det är viktigt att samtida konstnärer håller sig informerade om

det, säger Erika Baglyas.

Hon arbetar hemma i sin lägenhet, eftersom studios är för dyra för henne och svåra att få tag på. Även hon nämner att möjligheterna för att få offentligt stöd har begränsats de senaste åren.

– Tidigare kunde jag få offentliga bidrag och stöd men så ser inte situationen ut i dag. Jag har tappat tron på kulturpolitiken och på dem i branschen som stödjer det här systemet. Jag vet inte vad jag ska göra, jag vill inte sälja min frihet. Men jag vill inte flytta heller eftersom jag har vänner och familj här, säger Erika Baglyas.

Under det senaste året har hon tackat nej till att delta i flera utställningar i Ungern. Dels sådana som äger rum på institutioner som har kopplingar till eller drivs av MMA, dels sådana som inte erbjuder ersättning. Hon hittar andra sätt att försörja sig på, så länge.

– Jag har startat ett designmärke och skriver artiklar. Ibland undervisar jag. Främst arbetar jag med min konst. Men vi har tillgång till färre utställningsplatser nu. Vi kan ansöka till internationella residency-program, men det är det. Jag har varit väldigt deprimerad över situationen, berättar Baglyas.

Situationen har även påverkat hennes konst, medger hon. Tidigare arbetade hon mycket med installationer, men fokuserar nu mest på teckning.

– Om jag inte kan finansiera installationer så kan jag inte skapa dem. Teckning är en enkel teknik. Det är inte bara bra för att det är billigt såklart, men det blir en psykologisk process. Du tvingas hitta nya lösningar om du inte kan hitta sätt att förverkliga dina drömmar på, säger Erika Baglyas som tror att motstånd alltid lönar sig. Hennes energi att delta i protester och aktioner har dock minskat under det senaste året.

– Jag tror att vi kan förändra systemet, även om det inte alltid syns direkt. Demokratin är ung i det här landet. Vi höll på att lära oss hur ett demokratiskt samtal ser ut. Den civila sektorn hade precis börjat växa till sig. I det ungerska

samhället förstår man inte alltid att varje person har ett ansvar att säga ifrån och inte acceptera allt, säger hon och menar att det finns en passivitet som är utmärkande för Ungern.

– Ibland känner jag att det ungerska samhället är fixerat i en position av inlärd hjälplöshet, som jag tolkar som ett psykologiskt arv efter Sovjetunionen. Det har påverkat både beteende och kommunikation i de forna öststaterna under alla år av förtryck.

EN PLURALISERING AV KONSTSCENEN

Sent omsider får jag svar på en intervjufrågan från JÓZSEF SZURCSIK, som är konstnär och undervisar på Hungarian University of Fine Arts. Jag har försökt få tag på honom eftersom han är en korresponderande medlem i MMA. Ett medlemskap som man bara kan få tillgång till efter att ha rekommenderats av andra medlemmar. Det öppnar upp möjligheter i termer av utställningsmöjligheter, stöd och inflytande. Har man ett fullt medlemskap får man en månadsersättning, eller pension som vissa jag talar med ironiskt kallar det, som är högre än de flesta ungrares månadslön.

Konstnärlig frihet har alltid varit ett av hans viktigaste teman, skriver József Szurcsik till mig, som är uppvuxen och utbildad under sovjeteran. På frågan om han anser att MMA har fått för mycket makt så svarar han att deras roll förvisso är stark, men inte exklusiv.

– Det finns inflytelserika cirklar även utanför akademien också. Det finns många sätt att utöva och visa sin konst, men vi har ingen stark klass av entreprenörer och vår konstmarknad är liten. Därför är det särskilt viktigt att offentliga stöd i högre grad ges till fler typer av konstnärer som representerar riktig konst av hög kvalitet, säger József Szurcsik.

Tvärt emot många av de andra konstnärer som jag har talat med så ser han MMA:s ökade roll i kulturen som en pluralisering av konstscenen. Det var

en av anledningarna till att han tackade ja till att bli medlem. Det är också ett av argumenten som MMA brukar framföra, att de representerar en grupp av konstnärer som tidigare har varit exkluderade från det internationellt orienterade samtida konstlivet. József Szurcsik håller inte med dem som bojkottar stöd från organisationen.

– Ska det vara ett skäl till att inte göra utställningar eller inte skapa konstverk? Enligt min åsikt skapar bojkotten farliga resultat. Så länge som innehållet i konsten inte påverkas av nuvarande policy, så måste vi fortsätta att försöka få saker att fungera, att skapa konst och leva, säger József Szurcsik.

Att fortsätta med sin konstnärliga verksamhet är det viktigaste, oavsett vad som händer i samhället, menar han.

– Det är mer nobelt än att välja tystnaden som politisk protest. Jag tycker att man kan uttrycka politiska åsikter i debatter eller i sin konstnärliga verksamhet. Att konstnärer, organisationer, gallerier, redaktörer och så vidare vägrar att ta emot stöd från till exempel MMA riskerar att göra kulturlivet i Ungern fattigt och ensidigt, säger József Szurcsik.

Att György Fekete har sagt att medlemmar i MMA bör ha en stark känsla för nationen menar han är ordförandens personliga åsikt. Nationalism är en privatsak som inte har att göra med konstnärlig kvalitet. Och politisk diskriminering är skadlig för konsten, skriver han till mig.

– Den fria konsten måste gå framåt oavsett förutsättningar. När den politiska regimen ändras, som den alltid gör, kommer andra konstnärer att vägra att ta emot deras stöd då på grund av sina politiska åsikter? Politiska system kommer och går, men konsten består, säger József Szurcsik.

TEXT: SANNA SAMUELSSON

BILD: MARTIN ANDER

LEDARE KIF

SANNA SVEDESTEDT

Foto: Jonas Carlbo

Att föra en nödvändig kamp tillsammans

TAGGORD Den utbildade konstnärens förutsättningar, Ordförandeskap, Sammanslagning, Framtidsutsikter

”Pensionssparar du?” Jag hade precis börjat på Högskolan för Design och Konsthantverk i Göteborg och frågan var den första jag fick fram till professorn i smyckekonst. Hon svarade något förvånat att jo, det gjorde hon, och jag insåg att det kanske inte var en fråga man förväntar sig att få när man berättar om sitt konstnärliga arbete för en ny årskull studenter.

För mig var frågorna många och det var med stor tveksamhet jag påbörjade en konstnärlig yrkesbana. Jag ville inte försätta mig i en situation där jag skulle få svårt att försörja mig, tveka inför att skaffa barn eller åldras med en låg pension. Att studera på en konsthögskola och utveckla ett konstnärskap är en stor satsning för individen och en investering som måste värnas om av samhället. I dagsläget tjänar två tredjedelar av bild- och formkonstnärerna 13 300 kr i månaden eller mindre före skatt, och då kommer en stor del från brödjobb. Det krävs förändringar i grundstrukturen för hur vi ser på kulturarbetare och KRO/KIF är den viktigaste företrädaren för oss bild- och formkonstnärer.

På KIF:s årsmöte den 22 april blev jag vald till ny ordförande för KIF och efterträder Johan Wingestad som efter fyra års djupt engagemang lämnar över en pigg och stabil förening. Årsmötet tog ett historiskt beslut om att slå samman KIF och KRO. Beslutet innebär att KIF från och med första januari 2016 kommer att verka inom KRO, under det gemensamma namnet KRO/KIF. Sammanslagning har varit uppe på tapeten många gånger

under årens lopp sedan KIF grundades 1961 och från 90-talet har föreningarna ett nära samarbete och gemensamt kansli.

En sammanslagning till KRO/KIF ger en starkare förening, förenklar administration, minskar byråkrati och gör fullt ut gemensam sak i vårt uppdrag att förbättra bild- och formkonstnärernas sociala och ekonomiska villkor. Våra medlemmar behöver inte välja mellan att definiera sig som konstnär eller konsthantverkare eller vara dubbelanslutna. Nu står vi eniga. Samtidigt innebär sammanslagningen att KIF-specifika formgivningfrågor värnas om i ett speciellt formutskott inom KRO/KIF. Det ger oss mer utrymme att arbeta fram nya lösningar för Sveriges konsthantverkare och industriformgivare. Hör gärna av dig om du som är verksam inom formområdet vill uppmärksamma oss på frågor att arbeta med i utskottet.

När jag skriver det här är det vartider med examensutställningar och färska kollegor som kommer ut från högskolorna runt om i Sverige. Vi blir fler och fler. Från läsåret 2008/2009 till 2013/2014 har antalet utexaminerade konstnärer och konsthantverkare från svenska konsthögskolor ökat med 170 procent. Samtidigt visar vår nya granskning av finansieringen av bild- och formkonsten att statens investeringar i just bild- och formkonsten minskar. Å ena sidan prioriterar staten alltså ned bild- och formkonsten, å andra sidan examinerar man ut allt fler akademiskt bildade bild- och formkonstnärer. Det är en ekvation som inte

går ihop men konsekvenserna är tydliga. Fler konstnärer och färre möjligheter i en stenhård konkurrens leder till att fler måste brödjobba och lägga mindre tid i ateljén. Det i sin tur leder till en försvagning av Sveriges kulturliv.

Precis som på 60-talet när KIF grundades behöver vi tillsammans föra kampen för att förbättra våra arbetslivssituationer. KRO/KIF:s valkampanj 2014 ledde till att regeringen håller på arbeta fram en nationell handlingsplan för bild och formkonsten. I KRO/KIF:s nya rapport granskar vi statens finansiering av bild- och formkonsten över tid och ger konkreta rekommendationer inför den kommande handlingsplanen. På nästa uppslag berättar KRO:s ordförande Katarina Jönsson Norling mer om våra skarpa förslag som går att ta del av i rapporten ”Den samtida konsten och den ovilliga staten”. Välkommen till KRO/KIF!

Sanna Svedstedt
Ordförande KIF

KRO/KIF i Västerbotten och KRO/KIF Jämtland Härjedalen återuppstår: ”Det konstpolitiska läget är allvarligt”

Hej Fanny Carinasdotter! Vad roligt att KRO/KIF har återuppstått i Västerbotten och stort grattis till ordförandeskapet!

Hur känns det att vara ordförande?
Både spännande och lite läskigt! Jag är inte helt säker på vad jag gett mig in i. Men styrelsen som valdes för Västerbotten känns trygg och jag tror att vi kompletterar varandra på ett bra sätt.

Vem är du?

Jag är yrkesverksam konstnär som arbetar med fotografi. Jag kommer från Avesta men efter utbildningen på Umeå konsthögskola, 2004–2009, valde jag att stanna kvar i Umeå. Jag är engagerad i det konstnärsdrivna galleriet Verkligheten och har nyligen blivit bildredaktör för tidskriften Provins.

Varför startar ni upp igen?

Efter att i flera år varit utan en lokalavdelning för KRO/KIF är nu det konstpolitiska läget inom länet så pass allvarligt och oklart att vi bestämt oss för att starta upp KRO/KIF Västerbotten igen.

Vilka frågor vill ni driva?

Västerbottens region och landsting står inför vissa förändringar och ska anta en ny kulturplan. Detta kommer bland annat att påverka konstkonsulenttjänsten, där förslaget är att dela tjänsten på två städer och förlägga den hos andra verksamheter än regionens, som tidigare. Det kommer även påverka tjänsten som konstansvarig på landstinget, som arbetat med konstinköp, 1%-uppgiften och ansvaret för galleri Alva på Norrlands universitetssjukhus i Umeå. Beskeden kring vad som kommer hända med tjänsten har varit motstridiga.

Är det lätt att vara konstnär i Västerbotten?

Både ja och nej. Det ser ganska olika ut om du bor i Umeå och Skellefteå, som de flesta konstnärer i Västerbotten gör, eller om du bor i någon av de mindre kommunerna. Fördelarna med Umeå, där jag bor, är att det är tillräckligt stort för att det ska hända en del konstarrangemang och dyka upp uppdrag. Samtidigt är det tillräckligt litet för att man ska kunna ha någorlunda koll på ”vem som är vem”, det vill säga vem som exempelvis är konstansvarig i kommunen eller vilka kollegor som bor i staden. Det är besvärligt att hela tiden behöva kämpa för sin rätt och för att det man gör ska betraktas som ett arbete och inte en fritidssysselsättning, men detta problem är mer generellt än att det skulle vara något specifikt för Västerbotten. Kulturen är ofta det första man drar in på när det behövs sparas.

KRO/KIF Västerbottens nya styrelse består av Fanny Carinasdotter, Marlene Josefsson, Pär Axelsson, Eva Söderström och Mark Frygell (ej närvarande på bilden). Foto: Madelaine Sillfors

Hej Linda Petersson! Vad roligt att KRO/KIF Jämtland Härjedalen åter har fått en styrelse och varmt grattis till ordförandeskapet!

Hur känns det att bli ordförande?
Spännande och fint att få det förtroendet.

Vem är du?

Det var en svår och existentiell fråga. Jag är en nyfiken, driven person. Uppväxt på Öland. Har bott på olika platser

”Östersund och Jämtland har stolt kallat sig en gallerität stad. I år har flera gallerier lagt ner, vilket märks i det lokala kulturlivet.”

Linda Petersson,
ordförande KRO/KIF Jämtland Härjedalen

och är ganska rastlös. Jag bodde i Stockholm under min tid på konsthögskolan men hade även utbyte till New York och Thailand. Konstnärligt arbetar jag med projektbaserad konst, ofta i samarbeten, vilka kan resultera i foto/video. Nu arbetar jag med en bok om kraftverken och

mina konstprojekt kopplade till samma ämne.

Vilka utmaningar tycker du är viktigast för KRO/KIF Jämtland Härjedalen att ta tag i?

Östersund och Jämtland har stolt kallat sig en gallerität stad. I år har flera gallerier lagt ner, vilket märks i det lokala kulturlivet. Det behövs fyllas på med någonting nytt och inspirerande. Det ser jag som en utmaning.

Vilka konstpolitiska frågor tycker du att det är viktigast att Region Jämtland Härjedalen prioriterar?

Att arbeta både lokalt och regionalt. Att till exempel MU-avtalet följs och att konstnärer får rimlig ersättning och goda levnadsvillkor.

KRO OCH KIF TAR ETT STEG NÄRMARE VARANDRA

KRO och KIF beslutade på sina nyligen genomförda årsmöten att ta ytterligare ett steg mot att bli en gemensam förening från och med 2016.

Katarina Jönsson Norling fick förnyat förtroende som ordförande för KRO. Styrelsens förslag att ta steg mot att slå samman KRO och KIF engagerade hela mötet att finslipa formuleringarna och beslutet på mötet blev att anta förslaget. Ytterligare frågor som diskuterades var motioner från bland annat Region Mitt om att stärka regionerna med möjlighet att söka projektmedel (frågan hänsköts till riksstyrelsen), KRO Stockholm om att arbeta för att konstnärer kan vara en del av ett hållbart samhällsbyggande (beslut fattades om att undersöka formerna för ett sådant arbete) samt från medlemmar om att se över kriterierna i Bildkonstnärsfonden (beslut om att istället arbeta för höjda anslag) och om att arbeta fram en vision om konstnärens roll i framtidens konstnärliga gestaltningar (motionen ansågs besvarad då organisationens prioriterar arbete med enprocentregeln).

På KIF:s årsmöte valdes Sanna Svedstedt enhälligt till ny ordförande för KIF. Johan Wingestad avgick efter fyra intensiva år för att gå vidare till nya utmaningar. Sanna har suttit i KIF:s riksstyrelse och är redo att ta ett större ansvar för föreningens utveckling. Initiativet till att ta fram ett konkret förslag på hur KRO och KIF kan slås samman till en gemensam förening togs redan på KIF:s årsmöte 2014. En projektgrupp med representanter från båda föreningarna tillsattes för att formulera ett förslag till handlingsplan, som presenterades på årsmötet av Johan Wingestad. Mötet diskuterade vikten av att bevara KIF:s identitet i en gemensam förening och beslutade att anta förslaget att gälla från och med 1 januari 2016, under förutsättning att beslutet bekräftas på ett extra årsmöte innan årets slut. Ett särskilt KIF-utskott kommer att bevaka KIF:s verksamhetsområde. Johan avtackades med ett smycke av Attai Chen, smyckekonstnär från Israel/Tyskland.

Här hittar du alla ledamöter i styrelserna: kro.se/kontakt

LEDARE KRO

KATARINA JÖNSSON NORLING

Foto: Frida Norling

När KRO och KIF blir ett samlar vi kraft för stärkta villkor

TAGGORD Sammanslagning av KRO och KIF, Negativa trender, Växande konstintresse, Åtgärdsförslag

2015 års riksmöte i KRO och årsstämma i KIF är historiska. De första besluten har fattats för att vi, från och med årsskiftet, ska gå ihop i en organisation. KIF kommer därefter att verka inom KRO. Därmed kommer vi kunna arbeta ännu bättre och skarpare för att stärka bild- och formkonstnärernas avtal och villkor. Och det behövs! Vi måste vässa våra vapen och rikta våra insatser rätt om vi ska få till stånd nödvändiga förändringar.

Tyvärr pekar mycket av statistiken åt fel håll för bild- och formkonstnärerna. Vi ser att redan små inkomster sjunker med konsekvensen att mindre tid kan läggas på konstnärligt arbete. Medan både statens och regionernas kulturutgifter har ökat mellan 2010 och 2013 har satsningar på bild- och formkonsten och kulturskapares villkor uteblivit eller till och med minskat i omfattning. Till exempel betalar endast 28 procent av svenska museer den mycket blygsamma minimisättningen enligt MU-avtalet. En tredjedel av landets kommuner tillämpar dessutom inte alls enprocentregeln för konstnärlig gestaltning.

Detta sker trots att vi ser ett växande intresse för konsten och konstnärernas arbete. I dag mottar Sveriges konstmuseer exempelvis långt fler besökare än Svenska hockeyligan och Fotbollsallsvenskan tillsammans. Det sker i en tid när MU-avtalet har hyllats och lyfts fram som en förebild både nationellt och internationellt. Och det sker i en tid när vi ser att intresset för offentlig gestaltning ökar. Om man till exempel söker på antalet publicerade

notiser och artiklar i ämnet finner man att de ökat lavinartat under senaste åren.

Det är alltså hög tid att vända den negativa trenden för de yrkesverksamma konstnärernas villkor. Vi måste göra det möjligt för konstnärer att arbeta vidare, förmå de unga att stanna i yrket och locka nya talanger att satsa på konsten. Ett steg i rätt riktning är att kulturministern med sitt departement nu arbetar med en nationell handlingsplan för bild och formområdet. Handlingsplanen stod högst upp på vår lista i valkampanjen och nu har regeringen chans att verkligen göra skillnad.

Vi har listat ett stort antal åtgärder som staten har möjlighet att göra för att förbättra villkoren för konstnärligt skapande och konstnärernas arbetsmarknad. Våra förslag handlar bland annat om att stärka tillämpningen av MU-avtalet och att även konstnärernas arbetstid ska arvoderas. Vi vill öka tillämpningen av procentregeln och att nivåerna i stipendiesystemen och visningsersättningen ska vara jämförbara med författarnas. Vidare ger vi förslag på hur konstbranschen kan stimuleras genom avdragsrätt på konst och införande av en konstmoms på 6%. På upphovsrättsområdet ser vi att tiden nu är mogen för att även bild- och formkonstnärerna ska få tillgång till privatkopieringsersättning (PKE). Avslutningsvis lyfter vi också den viktiga frågan om att trygghetssystemen ska omfatta även bild- och formkonstnärer. Vi tycker att det är dags för en satsning på svensk konst för att lyfta branschen i sin helhet.

Vi ser med spänning fram emot konkreta åtgärder på både lång och kort sikt. Och med tanke på att andelen av statens kulturutgifter som nu når bild- och formkonstnärer endast utgör 2 procent av kulturbudgeten, så har kulturministern stora möjligheter att åstadkomma en verklig förbättring.

Katarina Jönsson Norling
Riksordförande KRO

Juristen svarar:

Ger utfört arbete alltid rätt till ersättning?

Vad kan man göra om man arbetat med en utställning utan att avtala – eller ens diskutera – om ersättning? I diskussionerna mellan fackförbund och arbetsgivarorganisationer kommer frågan om rätt till ersättning för utfört arbete ofta upp. En vedertagen princip är att utfört arbete alltid ska ge rätt till ersättning. Varför gäller inte detta på arbetsmarknaden för konstnärer, konsthantverkare och andra kulturskapare inom bild- och formområdet?

Svaret går delvis att finna i avsaknaden av anställningsförhållanden.

Arbetsrätten och de arbetsrättsliga principer som utformats för att ge skydd till arbetstagare och i viss mån även till uppdragstagare, har anställningsformen som utgångspunkt. Det vill säga, arbetsrätten tar fasta på relationen mellan arbetstagare och arbetsgivare. Inte på relationen mellan uppdragsgivare och egenföretagare.

Det finns situationer då uppdragstagare kan klassas som en arbetstagare. Om uppdragstagaren eller – som ofta är fallet – konsulten, har ett avtal som i praktiken är ett anställningsavtal, kan domstolen efter begäran definiera om relationen till en mellan arbetsgivare och arbetstagare. Som egenföretagare förväntas man dock ta ansvar för att förhandla om ersättning

innan ett uppdrag påbörjas. Principen om avtalsfrihet betyder att kraven är höga för att det ska föreligga skäl att jämka de avtalsvillkor som parterna implicit eller direkt kommer överens om. Det finns, med andra ord, inget som automatiskt förhindrar två parter att komma överens

om ett avtal som är mer fördelaktigt för den ena parten än den andra.

Konstnärer och konsthantverkare står därmed i en prekär situation då de ofta är i liknande beroendesituation som en arbetstagare gentemot en arbetsgivare, men inte har samma skydd av de regler och principer som reglerar arbetsförhållanden.

Svaret är därmed att man måste ta upp diskussionen om ersättning. Vägrar, eller undviker en uppdragsgivare att svara på frågan om ersättning kan man själv sammanfatta de villkor som man tycker bör ligga som grund för ett fortsatt samarbete och också vara tydlig med att det är en förutsättning för fortsatt samarbete att dessa villkor följs. Fortskridet arbete finns det därmed ett argument att

uppdragsgivaren, genom ett så kallat konkluderat handlande, gått med på de villkor om ersättning som konstnären eller konsthantverkaren kommunicerat.

Sofie Grettve
Förbundsjurist för KRO/KIF

DEN SAMTIDA KONSTEN OCH DEN OVILLIGA STATEN

En granskning av statens investeringar i bild- och formkonsten över tid och rekommendationer inför regeringens arbete med en nationell handlingsplan.

www.kro.se

KRO/KIF hälsar våra nya medlemmar välkomna!

Andrew Laczynski, *Göteborg*
Anita Kärrman, *Umeå*
Anna Kristensen, *Umeå*
Anna Lerinder, *Stockholm*
Anna-Maria Horn, *Ekerö*
Anne Louise Blicher, *Valby*
Betty Anne Mörelius, *Värmdö*
Bia Ullenius Hellström, *Västerås*
Carin Ellberg, *Stockholm*
Carl Wellander, *Nyköping*
Casia Bromberg, *Enskede*
Christina Eriksdotter, *Göteborg*
Eva Davidsson, *Årsta*
Helene Schmitz, *Stockholm*
Ida Persson, *Umeå*
Ingela Johansson, *Stockholm*
Irene Forssten, *Gärnsås*

Iris Rönnqvist, *Gärnsås*
Ivan Dahlstrand Kamiyasu, *Göteborg*
Ivetta Gil, *Hägersten*
Jennifer Jönsson, *Borås*
Jessica Faiss, *Uppsala*
Jessica Fleetwood, *Fengersfors*
Johanna Henriksson, *Bromma*
Julia Gamborg Nielsen, *Stockholm*
Kira Malmsten, *Järna*
Kristina Lindberg, *Örebro*
Kristina Träcklare, *Mörbylånga*
Linda Marie Karlsson, *Göteborg*
Lisa Rydell, *Stockholm*
Liv Zetterling, *Malmö*
Lotta Törnroth, *Stockholm*
Maria Boij, *Johanneshov*
Maria Schnierer Calmeyer, *Årsta*

Marie Norée, *Stenhamra*
Marina Aittalat, *Norsborg*
Martha Ossowska Persson, *Göteborg*
Mia Fagergren, *Örebro*
Mia Galde, *Stockholm*
Mikaela Hölbling, *Urshult*
Ninna Berger, *Stockholm*
Peter Öhrnell, *Linköping*
Rebecka Bebben Andersson, *Stockholm*
Reidar Kanth, *Näsviken*
Sergio Fuentes, *Simrishamn*
Stina Sandberg, *Vänge*
Stina-Marie Velten Edfeldt, *Bromma*
Tina Karlsson, *Bandhagen*
Tivoliva Liva Lundin Isaksson, *Hägersten*
Ylva Landoff Lindberg, *Hägersten*

SKOLAN OCH SKAPANDET I FOKUS PÅ WORLD ART DAY

Kulturminister Alice Bah Kuhnke (MP) vill att konstnärer ska ges fler uppdrag i Skapande skolan och Per Bill (M), kulturpolitisk talesperson, är självkritisk över att de estetiska ämnena har prioriterats ned under alliansregeringen. Nu vill han se en omvärdering av moderaternas politik. Det var några av beskederna på World Art Day 2015 som i Stockholm hölls på Konstfack. Medverkade gjorde också konstnärerna Malin Lindmark Vrijman och Mathieu Vrijman från Kultivator, konstnären Saadia Hussain, Lars Strannegård, rektor för Handelshögskolan i Stockholm och Sharon Rider, professor i teoretisk filosofi vid Uppsala Universitet.

Läs en artikel eller se en inspelning av seminariet här: www.kro.se/om/WAD2015

KRO/KIF:S DIGITALA MEDLEMSMARIKEL

På önskemål från många av våra medlemmar kommer vi nu att upprätta en medlemsmatrikel på våra medlemsidor på www.kro.se, som endast är tillgängliga för våra medlemmar som loggar in. Tidigare fanns en tryckt handbok för KRO/KIF med en lista på alla medlemmar och deras kontaktuppgifter. Många har saknat denna för att kunna se vilka andra konstnärer som är medlemmar i den egna kommunen eller kanske i en annan kommun där man ska ställa ut.

För att lägga upp ditt namn med dina uppgifter behöver vi ditt godkännande enligt PUL, personuppgiftslagen.

Godkänn din medverkan i matrikeln via denna länk: www.kro.se/matrikel

BLI MEDLEM I KRO/KIF

Vill du bli medlem i KRO/KIF, gå in på www.kro.se/blimedlem och fyll i dina uppgifter.

MEDLEMSAVGIFT

Avgift 1 950 kr/år
(motsvarar endast 162 kr/månad)
Student 335 kr/år
Nyutexaminerad eller reducerad avgift 975 kr/år
(motsvarar endast 82 kr/månad)
Samborabatt 300 kr/år för en av sammanboende medlemmar.

Foto: Emilia B. Jiménez/Söderberg Agentur

Våra fyra försäkringslöften

- ✓ bästa försäkringsskyddet
- ✓ låga premier och självrisker
- ✓ snabb skadehantering
- ✓ flexibla försäkringstillägg

Kundservice 08-440 54 40 · www.gefvert.se

Gefvert

Varje droppe färg i avloppet är en droppe för mycket

Kadmium är en giftig tungmetall som finns i vissa konstnärsfärger (olja-, akvarell- och akrylfärg).

Du kan bidra till en bättre miljö genom att välja att måla med kadmiumfria färger och ta hand om dina färgrester på rätt sätt.

Mer information om hur du målar miljöanpassat finns på www.kappala.se

KÄPPALA
För renare sjöar och skärgård

© Carl Nesjar/BUS 2015

Picasso Nesjar Jacqueline

16 maj – 13 september 2015

I Kristinehamns skärgård står en av Pablo Picassos första monumentala skulpturer *Kvinnohuvud*. Att denna 15 meter höga skulptur hamnade just här är något av en slump och mycket tack vare Kristinehamnskonstnären Bengt Olson. Hela berättelsen om skulpturen och huvudpersonerna i hennes tillblivelse kan du se i utställningen *Picasso, Nesjar, Jacqueline* på Kristinehamns konstmuseum sommaren 2015.

Utställningen är producerad av Kristinehamns konstmuseum tillsammans med curator Bo Wingren. Utställningen visar bland annat skulpturer, målningar och skisser av Picasso på temat *Kvinnohuvud* inlämnade från Moderna museet i Stockholm, Picassomuseet i Paris, Skissernas museum i Lund och The Lake Collection i Slovenien samt från privata samlare.

Kristinehamns konstmuseum

kristinehamnskonstmuseum.com telefon 0550-882 00
En del av Kristinehamns kommun. Med stöd av Region Värmland.

LULEÅ KOMMUN

Luleå växer

Vi är drygt 75 000 Luleåbor och vi bygger för att kunna bli 10 000 fler. För att möta utvecklingen pågår och planeras 100-tals stora och små byggprojekt. Luleå bygger för framtiden och har konstnärliga gestaltungsuppdrag på gång. Vill du vara delaktig – håll dig uppdaterad och läs mer på www.lulea.se och www.kulturenshus.com/konst

Luleå har också en konsthall i Kulturens hus. För aktuellt utställningsprogram se www.kulturenshus.com/konst

KONSTHALLEN

KULTURENS HUS
NORRA HAMN • LULEÅ

Saga och verklighet

FOTO: NYMME L. BLONBERG

»Upphovsrätten bygger på att du som konstnär och upphovsman ska kunna ta betalt ...«

»Monster, jättar, synlig och osynlig, sagan om ...«, man kan tro att vi moderna människor är otroligt sagofixerade, men det är ord som används i samband med internet och de företag som verkar där. Skapar vi oss en bild av att internet är omöjligt att påverka? Hur ska vi kunna få ordning på internet, sociala medier, användarvillkor och så vidare? Det är svårt, men inte omöjligt, tror jag.

I början av året spreds meddelanden på Facebook i samband med ändring av deras användarvillkor, du behåller din upphovsrätt men måste tillåta kopiering för att FB ska fungera. Det figurerade även en statusrad som sa att genom att publicera den så behåller du upphovsrätten till ditt material.

Detta är dock bara delvis sant. När du går med i Facebook måste du acceptera Facebooks användarvillkor som dessvärre ger dem långtgående rättigheter när det gäller din ekonomiska upphovsrätt. Det är den rätten som BUS hanterar åt sina medlemmar.

Den andra delen av upphovsrätten, den ideella upphovsrätten, kan däremot inte avtalas bort. Den ideella upphovsrätten, att inte ändra eller förvanska ett konstverk, inte publicera i kränkande sammanhang och att bli namngiven, den rätten har konstnären oavsett Facebooks villkor. Men när det gäller den ekonomiska upphovsrätten står det så här i Facebooks användarvillkor (utdrag): »Du beviljar oss en icke-exklusiv, överföringsbar, vidarelicensierbar, royaltynfri, global licens att använda allt skyddat innehåll som du publicerar på eller i anslutning till Facebook (innehållslicens)«. Det är med andra ord väldigt mycket som Facebook – och till och med andra – kan göra med dina konstverk.

Upphovsrätten bygger på att du som konstnär och upphovsman ska kunna ta betalt för en avgränsad användning av ditt verk. Ska det användas igen, under en period eller i en upplaga till, eller av en annan användare så ska du kunna ta betalt en gång till. Detta är den ekonomiska upphovsrättens princip, men hur ska den kunna fungera på internet?

Sociala medier används mer och mer istället för egna hemsidor. Det

gäller såväl muséer som konsthallar och man gör det för att nå även de som inte aktivt söker sig till den egna hemsidan. Resultater blir en enormt effektiv spridning vilket stämmer med deras uppdrag att nå nya grupper.

Men samtidigt ger man som museum Facebook stort inflytande och makt över samlingar som befolkningen faktiskt äger och möjlighet för Facebook att tjäna pengar på något som de får lite väl lättvindigt. Kanske fler av de grupper som står för innehållet på sociala medier borde rikta krav på rimligare villkor och ersättningar genom avtal mellan internetaktörer, som Google och Facebook, och representanter för hela grupper av kulturproducenter? Muséerna har till exempel sin gemensamma paraplyorganisation Digisam och alla bildupphovsmän har Bildupphovsrätt.

Självklart ska vi konstnärer använda oss av sociala medier, men som ni ser är det inte oproblematiskt och vi skulle behöva ställa starkare, tydligare krav på motprestationer från de som använder våra verk i stor skala. Ingen av oss bildupphovsmän kan på egen hand ordna avtal med så stora företag som Facebook, Instagram (ägs av Facebook) eller Google. Inte heller på Telia, SVT eller TV4 även om de är att betrakta som små aktörer i sammanhanget. Organisationen Bildupphovsrätt är skapad bland annat för att få en upphovsrättslig plattform för förhandlingar med vem vi än anser utnyttjar våra verk i syfte att skapa attraktiva tjänster som de kan tjäna pengar på. Konsthallar använder också i hög utsträckning sociala medier, de ber dig om tillstånd för att publicera dina bilder på Facebook men egentligen borde även de träffa ett avtal med Bildupphovsrätt om hur detta ska gå till. Bildupphovsrätt har sedan ett digert arbete att förbättra användarvillkoren hos de stora drakarna.

ÅSA BERNDTSSON
ORDFÖRANDE

TÄNK PÅ DET HÄR NÄR DU SKICKAR INTRÅNGSÄREN DEN TILL BUS

Som medlem i BUS har du möjlighet att få hjälp vid intrång i din upphovsrätt. Om du upptäcker att ditt konstverk återgivits t.ex. på internet eller i en bok eller tidskrift utan ditt tillstånd kan du vända dig till BUS med ditt ärende. Du kommer då att bli ombedd att lämna in dokumentation om ärendet, dvs. en beskrivning om vad som hänt och bilder på såväl ditt eget verk som det påstådda intrånget. När materialet kommit till BUS görs en bedömning av de rättsliga och

praktiska förutsättningarna för att kunna driva ärendet framgångsrikt. Därefter fattas beslut om eventuell åtgärd. Det vanligaste är att BUS kontaktar intrångsgöraren och begär att användningen av verket upphör och att skäligen ersättning och eventuellt skadestånd utbetalas. Ofta blir det en förhandling mellan BUS och intrångsgöraren som slutar i en överenskommelse (förlikning). I sällsynta fall kan det bli aktuellt att dra tvisten till domstol.

Det finns ett antal omständigheter som gör att BUS inte kan hantera ärendet åt dig. Här är några exempel:

- Du har själv inlett förhandlingar eller diskussioner med intrångsgöraren. Detta innebär inte sällan att ord står mot ord och BUS förutsättningar att driva frågan minskar avsevärt. Om du miss-tänker ett intrång, kontakta BUS omedelbart.

- Intrångsgöraren är samma person (fysisk eller juridisk) som en nuvarande eller tidigare uppdragsgivare eller arbetsgivare till dig och intrånget gäller ett verk som du skapat på uppdrag eller i anställningen. För att BUS ska kunna hantera intrångsärendet krävs att det är en annan person som begått intrånget.

- Du har redan ansetts lämna tillstånd för användningen. Om det plötsligt dyker upp ett avtal som kan tolkas som att du godkänt den aktuella användningen minskar möjligheterna drastiskt för BUS att komma vidare i saken. Gå därför igenom alla papper och försök dra dig till minnes alla diskussioner som du haft med den som du anser använder ditt verk olovligt. Tänk på att även muntliga avtal är bindande.

ERIK FORSLUND

BUS STYRELSE ANTAR UPPHOVS-RÄTTSLIG POLICY

BUS styrelse diskuterar i början av varje år vilka utmaningar som finns i omvärlden och som har betydelse för det upphovsrättsliga arbetet. Resultatet av diskussionerna dokumenteras i en policyförklaring som är beskriver vissa problemområden och de lösningar som BUS ser som nödvändiga.

Policyförklaringen presenteras som inledning på verksamhetsberättelsen men kan också läsas på www.bus.se.

BUS fusioneras med Bildupphovsrätt i Sverige

Vid BUS extrastämma den 17 april togs beslutet att godkänna de nya stadgarna som har anpassats så att BUS kan husa Bildupphovsrätt inom sig. Stämman förde en ingående diskussion om effekterna av stadgeändringen avseende medlemsdemokrati, ombudsval, styrelseval, ökad effektivitet och transparens i verksamheten.

Den allmänna uppfattningen är att alla vinner på fusionen – medlemmarna i BUS, medlemmarna i Bildupphovsrätt och de kunder vi har – genom att tydlighet skapas i verksamheten. Genom en organisation, istället för två, får vi en enklare struktur för alla inblandade. Ansvar för verksamheten ligger samlat och kan utkrävas av styrelse, medlemmar och stämma. Med två organisationer blir det en mer indirekt demokratisk påverkan inom de områden som

Bildupphovsrätt i Sverige arbetar med. Det skulle också vara svårt för förtroendevalda konstnärer i styrelsen att ha kontroll över hela verksamheten eftersom komplexiteten är avsevärt högre. Resurserna kommer på det här viset att användas effektivare vilket ger vissa vinster. På sikt får vi en slagkraftigare organisation som kan utvecklas på allt fler områden.

Den tekniska utvecklingen ställer allt större krav på hur den upphovsrättsliga verksamheten bedrivs, allt mer kommer att ske på internet och vår förmåga att hantera dessa frågor kommer också att förbättras genom att resurserna samordnas. Det gäller främst utvecklandet av handlingslinjer för olika frågor och hur de ska drivas framåt.

Vid den kommande ordinarie årsstäm-

man den 22 maj kommer stadgarna åter att behandlas och om de antas kommer fusionen att vara genomförd omkring 1 juli 2015. Försättningen blir att en ny styrelse träder i funktion enligt de nya stadgarna. Ett ombudsval kommer att organiseras vilket genomförs under hösten, information om detta kommer att gå ut till varje medlem. BUS byter också namn till Bildupphovsrätt i Sverige ek för, men namnet BUS bibehålls som en bifirma. Namnbytet sker successivt under början av hösten för att vara helt genomfört i september.

Med fusionen tar BUS ett nytt steg framåt vilket kommer att visa sig i form av ökade intäkter att fördela till bildupphovspersonerna.

MATS LINDBERG

En tv-marknad i förändring

Efter en lång period av relativt oförändrade villkor förändras tv-distributionen i rask takt. På bred front pågår en överflyttning från tidigare distributionskanaler och plattformar till internet, vilket ställer nya krav även på upphovsrätten.

Den svenska tv-kartan dominerades länge av Sveriges Television som ensam aktör och av marknätet som enda distributionskanal. Sedan etableringen av TV4, som lanserades 1990, har antalet aktörer mångdubblats. Samtidigt har också distributionsformerna förändrats, först från marknät till satellit och kabel och nu senast till internet.

– Mycket flyttas just nu till internet och utvecklingen går väldigt fort, säger Peter Carls, juridisk expert vid Copyswede.

För den enskilde tittaren betyder utvecklingen en dramatisk ökning av utbudet. Betydligt fler kan idag se väsentligt mer än tidigare, allt friare från tablåtider och olika tekniska lösningar. Utvecklingen ställer upphovsrätten inför

delvis nya utmaningar. Antalet rättsfall som rör tv-distribution ökar både i nationella domstolar (flera fall i Norge) och i EU-domstolen. I EU:s medlemsländer pågår just nu också arbetet med att införliva det nya CRM-direktivet, som också får påverkan på villkoren för tv-distribution.

– Exakt hur återstår att se. Vi räknar med att bilden kommer att klarna efter remisstidens slut i höst. Då blir det möjligt att ta ett mera samlat grepp, menar Peter Carls.

De förändrade formerna för tv-distribution påverkar även den så kallade sekundärmarknaden där program, produktioner, ljudfiler och rörlig bild säljs vidare. Primärdistribution är den utsändning som sker i programbolagets (t ex SVT, TV4) omedelbara verksamhet medan sekundärdistribution är en sändning som sker i något annat företags verksamhet (t ex Com Hem, Magine).

Oavsett om ett program distribueras via kabel, satellit, internet, eller som tidigare via marknätet, är varje form av vidaresändning ett unikt

förfogande över den individuella upphovsrätten för manusförfattare, regissörer, producenter, skådespelare och andra som varit inblandade i en produktion.

Detta är enligt Peter Carls en pedagogisk utmaning för Copyswede att förklara för tv-distributörerna.

– Det finns personer som skapat det som sänds och det är vår uppgift att se till så att deras rätt till ersättning respekteras. En förutsättning för att en upphovsrättsinnehavare ska få ersättning vid vidareförsäljning är dock att denna gjort förbehåll för det i samband med själva produktionen.

Det engagemangsavtal som tecknas mellan den medverkande och produktionsbolaget inför en programproduktion reglerar vilka rättigheter programbolaget förvärvar och vilka rättigheter som den medverkande behåller som grund för tillkommande inkomster.

AVTAL MED KULTURARVSEKTOREN

Digisam är ett samordningsorgan under Kulturdepartementet som har till uppgift att på olika sätt stödja och underlätta digitaliseringen av kulturarvet. En av de många frågor Digisam har på sin agenda är upphovsrätten. Tillsammans med Bildupphovsrätt i Sverige har man ägnat sig åt ett utvecklingsarbete som resulterat i ett avtalsutkast till allmänna villkor.

Därefter har man övergått till rena förhandlingar mellan en förhandlingsdelegation från institutionernas sida och en från Bildupphovsrätts. I förhandlingen har man diskuterat vilka nyttjandeformer som ska omfattas och vad det ska kosta.

Huvudsakligen handlar det om att institutionerna önskar lägga upp bilderna på sina egna internetplatser. Förhandlingarna har varit relativt

okomplicerade och Bildupphovsrätt kan utfärda en licens som får avtalslicensverkan. Det innebär att institutionerna får ett heltäckande skydd för sin verksamhet för den verksamhet vi avtalat. Det handlar om 1000-tals bilder som kommer att läggas upp, många med oklar upphovsrättslig status och många där det saknas uppgift om upphovsperson.

En mer komplicerad fråga har varit önskemålen att använda specifika utvalda bilder som presenteras särskilt på hemsidorna. Och en ytterligare mer komplicerad fråga har varit önskemålen att lägga ut bilder på sociala media såsom Facebook, Pinterest etc. En mycket svår fråga är hur institutionerna ska rapportera sin användning, den frågan kommer att studeras vidare.

Vi räknar med att kunna börja teckna avtal, institution för institution, efter sommaren. Det kommer att ställa krav på att Bildupphovsrätt utvecklar system för individuell betalning till upphovspersoner vars verk används vilket får göras i samklang med institutionernas förmåga att rapportera användning av verk.

Avtalen är ett stort steg framåt eftersom vi får ersättningar till upphovspersonerna samtidigt som vi bidrar till att kulturarvet tillgängliggörs. Vi visar också att upphovsrätten fungerar och att det går att finna lösningar om bara parterna går in i en dialog med den ambitionen.

MATS LINDBERG

WIKIMEDIA-TVISTEN PRÖVAS I HD

Som vi har skrivit om tidigare har BUS stämt Wikimedia Sverige för upphovsrättsintrång. Wikimedia driver webbplatsen www.offentligkonst.se där ett stort antal upphovsrättsligt skyddade konstverk publiceras utan upphovsmännens samtycke.

Principfrågan i målet är om det behövs till-

stånd för att få internetpublicera konstverk som står stadigvarande placerade på allmän plats utomhus. BUS och Wikimedia har gemensamt begärt att tingsrätten ska skicka frågan till Högsta domstolen (HD) som nu lämnat prövningstillstånd. Det innebär att HD kommer att avgöra frågan som har stor principiell betydelse för BUS medlemmar.

Tvisten har även rönt visst intresse i media under de senaste månaderna. Bland annat har SVT och SR gjort inslag om vad målet handlar om. BUS inställning har varit att det är utmärkt att konst exponeras i olika kulturfrämjande projekt men att det är mer än rimligt att konstnärerna själva blir tillfrågade i förväg och att de får en inkomst av det mervärde som konst-användningen medför.

Parterna slutför sin talan genom att lämna in skrivelser till HD nu under våren. Efter att HD lämnat sitt avgörande – när är fortfarande oklart – kommer målet att återförvisas till tingsrätten där målet just nu ligger vilande.

ERIK FORSLUND

Iphones omfattas av ersättnings-systemet

Iphones ska omfattas av ersättningsystemet för privatkopiering. Det slås fast i ett utslag från Svea hovrätt. Domen betyder att i princip alla tekniska produkter som kan användas för privatkopiering ska omfattas av sådan ersättning.

I sin tolkning följer hovrätten samma linje som Södertörns tingsrätt. Båda domstolarna anser att Iphones genom sin funktionalitet och genom den faktiska användningen uppfyller lagens krav på att vara särskilt ägnade för privatkopiering.

– Den här domen slår ännu tydligare fast syftet med EU-lagstiftningen, att möjligheten att privatkopiera måste åtföljas av rimlig kompensation för rättighetsinnehavarna, säger Copyswedes vd Mattias Åkerlind.

Domen betyder i sin förlängning att alla tekniska produkter som är lämpliga att använda för privatkopiering ska omfattas av ersättning, även

om kopiering bara sker i begränsad utsträckning.

Utslaget välkomnas av rättighetsinnehavarna.

– Det är positivt att Iphones och liknande produkter inte är undantagna ersättningsordningen. Teknikbolagen tjänar stora pengar på telefoner så moraliskt är beslutet dessutom rättvist, säger Jan Granvik, ordförande i Musikerförbundet och Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation Sami.

Han understryker även att privatkopieringsersättningen är viktig för musiker och artister.

Hovrättens dom behandlar inte frågan om hur mycket som ska betalas av Telia. Detta avgörs antingen av domstol eller genom förhandling mellan företaget och Copyswede.

VAD ÄR PRIVATKOPIERING?

Privatkopiering är en ersättning som går till kulturskapare vars verk tillåts kopieras för privat bruk och bidrar till skapandet av ny kultur. I Sverige och de flesta andra EU-länder är det tillåtet att kopiera för privat bruk och när detta är fallet är det upp till varje medlemsstat att se till att rättighetshavarna får en rimlig kompensation för den uppkomna inskränkningen av ensamrätten. Sveriges riksdag har beslutat att vi ska ha en sådan ordning och Copyswede sköter ersättningsystemet.

BUS lanserar nya standardavtal

BUS har omarbetat och förenklat de avtal som kommuner, landsting, museer och konstföreningar tecknar för att få använda konst av BUS medlemmar i sin verksamhet. Avtalen är nu av typen standardvillkor och helt och hållet klumpsummebaserade. Syftet med revideringen har varit att strömlinjeforma avtalsfloran, förenkla och effektivisera hanteringen och göra avtalen attraktivare för bildanvändare att teckna. Med de nya avtalen ökar förutsättningarna att avtalstäckta de områden där bildnyttjandet är återkommande. Det övergripande syftet i slutändan är därmed att konstnärerna alltid ska få betalt när konst används.

Avtalen presenteras successivt för de olika kategorierna av bildanvändare. I ett första skede har redan befintliga avtalsparter tecknat nya avtal. I steg två närmar sig BUS de som saknar avtal. Under våren har BUS gjort ett utskick till landets kommuner med erbjudande att teckna avtal.

Avtalen för kommuner är av två typer, »Utvalda verk« och »Samling«. Det förstnämnda är standardlösningen som innebär att en kom-

mun får rätten att löpande använda konstverk av BUS medlemmar online eller i tryck i sin kommunala verksamhet. Avtalet betalas med en klumpsumma som beror av kommunens invånarantal. För denna ersättning får kommunen återge obegränsat med konst inom ramen för sin verksamhet. Avtalet »Utvalda verk« innebär därmed en bra och kostnadseffektiv lösning för de kommuner som återger konst.

Avtalet »Samling« erbjuds de bildanvändare som har behov av att återge kompletta konstsamlingar i databaser. Det är ett specialavtal med så kallad avtalslicensverkan. Det betyder att avtalet omfattar även upphovsmän som inte är medlemmar i BUS. Detta görs på basis av den nya så kallade generella avtalslicensen i upphovsrättslagen. Syftet med avtalslicens är att göra det praktiskt möjligt för vissa användare av upphovsrättsligt skyddade verk att utnyttja en stor mängd verk i sin verksamhet. Ett exempel på det är när ett tv-bolag visar bilder i sina program. Ett annat kan vara en kommun som genom digitalisering

och webbpublicering önskar sammanställa en komplett konstdatabas, något som i praktiken är omöjligt om man behövde leta upp varje enskild rättighetshavare.

Avtalen för landsting/regioner och museer är uppbyggda på motsvarande sätt. För kostföreningar finns endast en typ av avtal.

Parallellt med framtagandet av de nya avtalen skapas ett nytt digitalt redovisnings-system. Tanken är att effektivisera och förenkla administrationen kring redovisningen för såväl användare som BUS.

ERIK FORSLUND

EU-PARLAMENTET OCH UPPHOVS-RÄTTEN

Vi har tidigare skrivit om de diskussioner som pågår i EU-parlamentet kring upphovsrätten. I centrum står en så kallad egeninitierad rapport från (den enda) piratpartisten Julia Reda (Tyskland). Resolutionens syfte skulle vara att påverka den fortsatta utvecklingen inom EU där kommissionen förväntas lämna olika förslag under juni och oktober. Nu har olika utskott inom parlamentet kommit med yttranden, samtliga får betraktas som relativt kritiska och ett stort antal förändringsförslag har kommit från de enskilda parlamentarikerna, många av dem helt uppåt väggarna medan andra har varit kunniga och relevanta. Tyvärr kan vi notera att svenska parlamentariker varit relativt passiva utom i två fall, Cecilia Wikström (fp) och Fredrick Federley (c). Båda har ett i praktiken piratpartistiskt synsätt på upphovsrätten som något negativt och skadligt. De förslag de har lagt till rapporten har i alla avseenden varit negativa för upphovspersoner och

gynnas gör genomgående stora multinationella företag från USA eller Sydostasien såsom Google, Amazon, Microsoft, Apple, Sony etc.

De multinationella teknik- och internetföretagen är mycket involverade i processen i EU och det är väl känt att de lägger miljoner euros varje år i lobbyism mot upphovsrätten för att få en uppluckring till stånd som gynnar dem. I sin lobbyism försöker de att framställa sig som företrädare för konsumenterna och det är troligen vad de båda svenska parlamentarikerna har accepterat fullt ut. De tror att de kämpar för någon slags konsumenträtt, men i verkligheten springer de Googles med fleras intressen.

Nu har Julia Redas förslag kommit så långt att hon själv har lagt fram ett ändringsförslag, av sitt eget ursprungliga förslag, som hon ska diskutera med företrädare för andra partier. Förslagen är i stor utsträckning fortfarande mycket negativa för upphovsrätten, särskilt på området under-

visning och forskning vill man försäkra upphovspersoners möjlighet att få förhandla fram ersättningar och villkor för användning av sina verk. Det finns dock inslag som är positiva för upphovspersoner: till exempel lyfter Reda fram att ersättningar och andra villkor i förhållande till utgivare och producenter måste förbättras. Hon vill alltså förstärka upphovspersoner avtalsposition vilket är bra. Hela det nya resolutionsförslaget är betydligt bättre än sitt ursprung men det är fortfarande inte ett dokument som BUS skulle vilja se antaget av EU-parlamentet.

Juridiska utskottet kommer att ha en omröstning om Reda-rapporten i juni och sedan kommer parlamentet att rösta i juli och först då vet vi utfallet.

MATS LINDBERG

zinkvit.se

